

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ІНФОРМАЦІЇ ТА
РЕГІОНАЛЬНИХ СТУДІЙ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускної кафедри
_____ Н. Ф. Ржевська
« ____ » _____ 20 __ р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ,
СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ
«МІЖНАРОДНА ІНФОРМАЦІЯ»

**Тема: «ШВЕЙЦАРСЬКА КОНФЕДЕРАЦІЯ В СУЧАСНІЙ ЄВРОПІ:
РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ НЕЙТРАЛІТЕТУ»**

Виконавець: студентка 4 курсу, 409 групи, Синельник Катерина Олегівна

Керівник: доктор історичних наук, професор кафедри міжнародних відносин,
інформації та регіональних студій Троян Сергій Станіславович

Нормоконтролер:

(підпис)

(П.І.Б.)

КИЇВ 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ШВЕЙЦАРІЯ ЯК КОНФЕДЕРАТИВНА І НЕЙТРАЛЬНА ДЕРЖАВА.....	8
1.1 Етапи, особливості становлення та конституційні засади держави.....	8
1.2 Система державного устрою Швейцарії.....	14
1.3 Нейтральний статус Швейцарії та його специфіка	19
РОЗДІЛ 2. ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ШВЕЙЦАРІЇ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР	27
2.1 Швейцарія та Європейський Союз: становлення взаємовідносин	27
2.2 Зовнішня політика Швейцарії в Європі: SWOT – аналіз нейтрального статусу держави.....	33
2.3 Участь та роль Швейцарії в європейських міждержавних організаціях.....	36
2.4 «Добрі послуги» як основа зовнішньої політики держави в Європі.....	41
РОЗДІЛ 3. ДВОСТОРОННІ ВІДНОСИНИ ШВЕЙЦАРІЯ – УКРАЇНА: ХАРАКТЕР ТА ОСОБЛИВОСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА.....	48
3.1 Етапи розвитку швейцарсько-українських відносин	48
3.2 Міжпарламентське, міждержавне та міжрегіональне співробітництво між Конфедерацією Швейцарія та Україною.....	53
3.3 Двосторонні відносини Швейцарія – Україна у сфері політики безпеки.....	59
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЄАВТ – Європейська асоціація вільної торгівлі

ЄЕП – Європейський економічний простір

ЄЕС – Європейська економічна спільнота

ЄС – Європейський союз

ЗМІ – засоби масової інформації

НАБУ – Національне антикорупційне бюро України

НАТО – Організація Північноатлантичного договору

ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі

ООН – Організація Об'єднаних Націй

СММ – Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні

США – Сполучені Штати Америки

ВСТУП

Актуальність теми. Однією з форм підтримки світової безпеки і миру є політика нейтралітету. Нейтралітет є міжнародно-правовим інститутом, комплексом заходів щодо захисту держави від економічних, географічних і політичних наслідків воєн, а також від агресії експансіоністськи налаштованих держав. Друга найстаріша у світі постійно нейтральна держава – Швейцарія. Її особливий статус був визнаний великими державами Європи на Віденському конгресі 1815 року, проте її виникнення пов'язують з більш ранніми подіями, адже ще святий покровитель Конфедерації Ніклаус з Флюе заповідав «не втручатися в чужі справи».

У ХХ ст. ряд держав, таких як Норвегія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург і Данія, відмовилися від строгого нейтралітету як неефективного засобу проти сучасних загроз і стали одними із засновників Організації Північноатлантичного договору та приєдналися до Європейського Союзу.

Після закінчення Холодної війни, яка була глобальною геополітичною, економічною та ідеологічною конфронтацією між Радянським Союзом та Сполученими Штатами Америки, подібні питання вийшли на порядок денний і в Конфедерації: у 1991 році швейцарський парламент запропонував оновити концепції зовнішньої політики і політики безпеки, а також визначити місце нейтралітету в цих концепціях. У 1993 році Федеральна рада оголосила про намір дотримуватися політики нейтралітету до тих пір, поки вона буде відповідати національним інтересам Швейцарії. У 1999 році була прийнята стратегія безпеки, ядром якої стала співпраця з європейськими державами і міжнародними організаціями. У 2012 році нейтралітет був визнаний одним з основних принципів зовнішньої політики Конфедерації.

У швейцарській історіографії Європа з середини 1990-х рр. порівнювалася з нестабільним «монстром», складеним з безлічі організацій (ОБСЄ, Рада Європи, ЄС, ЄАВТ тощо). Однак автор цієї концепції Алоїс Рікліні наполягав на тому, що Швейцарія повинна перестати самоізолюватись

і активізувати співпрацю з ними, оскільки міжнародна солідарність і довгострокові перспективи набагато важливіші поточних інтересів [1, с. 259–278].

На думку науковця Даніеля Меклі, сучасна модель «активного нейтралітету», заснована на підтримці позитивного образу Конфедерації, яка прагне виразити міжнародну солідарність, не сприяє підвищенню її безпеки, а від загроз її захищає лише географічна близькість до Європейського Союзу і НАТО [2, с. 3]. Цю тему Д. Меклі продовжив досліджувати у співавторстві з Андреасом Венгером. Вони прийшли до висновку, що з огляду на взаємозв'язок загроз у глобалізованому світі, Швейцарії необхідно досягнути єдності різних галузей політики, в тому числі співпраці цивільної та військової сфери [3, с. 3].

Марк Девора і Армін Штеле, проаналізувавши спектр сучасних загроз, вказали на зростаючу залежність Швейцарії, як і інших малих держав Європи, від зовнішнього оточення в сфері безпеки. Крім того, автори визначили, що частина міжнародних організацій, з якими співпрацює Швейцарія (зокрема ООН), вносять «умовний» вклад в її безпеку, тобто можуть допомагати їй в разі необхідності, передбаченої їх статутними документами. При цьому внесок інших організацій (зокрема НАТО і ЄС) – «безумовний»: сама по собі їхня робота сприятлива для Швейцарії, яка навіть не є їх державою-членом і тому отримує від них набагато більше, ніж віддає [4, с. 1–26].

Андреас Граф і Давид Ланц прийшли до висновку, що сучасна політика безпеки, що сформувалася в Швейцарії із закінченням Холодної війни і заснована на співробітництві і більш активній участі в миротворчих місіях, в цілому не відрізняє її від інших малих держав [5, с. 410–423].

Окремі аспекти зовнішньої політики Швейцарії на різних етапах її історичного розвитку, а також у цьому контексті питання та проблеми політики нейтралітету досліджували й українські науковці Ю. Бараш, О. Єрднієва, О. Іваницька, О. Капінус, В. Печиборщ, С. Рудько, Л. Чекаленко.

Як підкреслювали багато зарубіжних і вітчизняних дослідників, за довгі роки свого існування нейтралітет став не просто одним з принципів зовнішньої політики Швейцарії, але і невід'ємною частиною її національної ідентичності, поряд з прямою демократією, федералізмом і культурним різноманіттям. У світлі оновлення політики безпеки інших малих європейських держав після закінчення Холодної війни, проблема сприйняття нейтралітету в Швейцарії набула особливої актуальності.

Метою дипломної роботи є вивчення змісту і направленості швейцарського нейтралітету в контексті європейського вектору зовнішньої політики Конфедерації.

Для досягнення визначеної мети передбачається виконання наступних завдань:

1. Виявити основні засади формування Швейцарської Конфедерації та її зовнішньої політики.
2. Дослідити причини прийняття концепції постійного нейтралітету державою.
3. Охарактеризувати відносини Швейцарії та ЄС і співпрацю Конфедерації в рамках європейських міждержавних організацій.
4. Проаналізувати характер відносин між Швейцарією та Україною.

Об'єктом дослідження виступає Швейцарія як сучасна конфедеративна і нейтральна держава.

Предметом дослідження є характер, трансформація і особливості політики нейтралітету в рамках зовнішньополітичної діяльності Швейцарії у Європі.

У ході дослідження були використані методи порівняльного аналізу, контент-аналізу та аналізу документів для виокреслення теоретичних засад формування принципу нейтралітету Швейцарською Конфедерацією, SWOT – аналізу для оцінки аспекту нейтралітету при веденні зовнішньої політики держави, а також загальнонаукові методи абстрагування і узагальнення.

Наукова новизна одержаних результатів полягає насамперед у комплексному дослідженні принципу нейтралітету як юридичного і політичного статусу держави на прикладі здійснення зовнішньої політики Швейцарської Конфедерації в європейському просторі.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що матеріали дослідження можуть бути використані для удосконалення теоретичних засад і вироблення практичних рекомендацій з метою оптимізації та розбудови відносин між Швейцарською Конфедерацією й Україною в умовах подальшої еволюції сучасної регіональної та глобальної міжнародної системи.

Структурно кваліфікаційна дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел (79 позицій). Загальний обсяг дипломної роботи – 74 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ШВЕЙЦАРІЯ ЯК КОНФЕДЕРАТИВНА І НЕЙТРАЛЬНА ДЕРЖАВА

1.1. Етапи, особливості становлення та конституційні засади Швейцарської Конфедерації

Швейцарія, яка розташована в Центральній Європі, була вигідною територією для панівних сил на континенті для завоювання. У 15 році до нашої ери територія сучасної Швейцарської Конфедерації потрапила до складу Римської імперії.

Пізніше територія сучасної Швейцарії була розділена на кілька королівств, невеликих за територією. Після періоду феодальної роздробленості країну захопив німецький король Оттон I Великий. У 1032 році Швейцарія отримала автономний статус у складі Священної Римської імперії.

У XI – XIII століттях завдяки швидкому розвитку торгівлі з Середземномор'я до Центральної Європи, в Швейцарії були засновані такі міста, як Берн, Люцерн і Фрібур. Розвиток нових технологій, які дозволили пробивати тунелі та прокладати дороги через Альпи, посприяв створенню нових торгових шляхів. Особливо популярним був торговий шлях через перевал Сен-Готард, через що центральна німецька влада намагалася підвищити податки й обмежити суверенітет в долинах, через які він проходив. Населення цих регіонів було незадоволено таким станом речей, тому народ в повній секретності уклав перший військовий договір 1 серпня 1291 року. З 1891 року цей день став державним святом у Швейцарії та отримав назву День Конфедерації. У перший союз об'єдналися три кантони: Урі, Швіц і Унтервальден. Династія Габсбургів, яка правила у Священній Римській імперії, неодноразово намагалася повернути ці землі. Збройні зіткнення з колишньою метрополією тривали близько 200 років, війська гельветов в більшості битв здобували перемоги [6, с. 343 - 357].

У XIV столітті до союзу приєдналися ще п'ять земель, однак такі дії викликали ряд розбіжностей у відносинах між кантонами через боротьбу за сфери впливу. Конфлікт вирішився Цюрихською війною (1440-1446 рр.) між Цюрихом, який підтримували Австрія і Франція, та іншими кантонами.

У 1469 році Швейцарія отримала вихід до річки Рейн, таким чином приєднавши кантони Зарганс і Тургау. У питанні щодо прийняття нових членів до союзу кантони знову не знайшли компроміс, через що виникла напруженість. Для нормалізації та стабілізації відносин був розроблений і підписаний Станський договір, який створив умови для розширення союзу до 13 членів.

У 1499 році почалася Швабська війна, коли Священна Римська імперія знов зробила спробу відновити свій контроль над колишніми регіонами. Війська противника зазнали кілька поразок, що остаточно закріпило фактичну незалежність Конфедерації Швейцарія.

Швейцарські війська брали участь у багатьох європейських війнах, допомагаючи своїм союзникам. Однак після того, як в битві при Маріньяно 1515 року армія швейцарських найманців була розгромлена, Швейцарія стала утримуватися від масштабної участі у війнах, хоча найманці з країни мали великий попит. Вважається, що ця поразка стала однією з перших причин, що підштовхнули країну до прийняття нейтралітету.

Перший «вічний мир», який тривав 250 років, Швейцарія уклала у 1516 році, коли французький король Франциск I захопив Міланське герцогство. За умовами миру Франція зобов'язалася відкрити ринок для збуту швейцарських товарів, таких як ювелірні вироби та годинники, тканини, сири, отримавши своєю чергою можливість наймати війська в кантонах.

На початку XVI століття в країні почалася Реформація, а центром нового релігійного руху став Цюрих. У Женеві головним ідеологом церковних реформ став французький богослов Жан Кальвін, який втік з Парижа. Центральна частина Конфедерації залишалася католицькою саме тому, що протестанти засуджували використання найманих військ, а багато жителів цих

кантонів заробляли службою в арміях інших країн. Протистояння між католицькими та протестантськими кантонами вилилося у дві громадянські війни в 1656 і 1712 роках [7, с. 54 - 76]. Конфлікти на релігійному ґрунті тривали в країні з XVI до XIX століття.

За підсумками Тридцятилітньої війни та Вестфальського мирного договору 1648 року, укладеного між найсильнішими європейськими державами, незалежність Швейцарської Конфедерації була офіційно визнана.

Отже, до Французької революції Швейцарія була об'єднанням держав (кантонів), які служили спочатку спільним захистом незалежності від територіальних домагань Габсбургів, а пізніше від завоювання і підпорядкування деяких територій іншими країнами. Відносини між кантонами в той період регулювалися не Конституцією, а союзними договорами. Загальна політика членів Конфедерації розвивалася поступово через політичні і конфесійні розбіжності.

Після окупації в 1798 році Швейцарії військами Директорії була створена за французьким зразком унітарна Гельветична республіка. Привілеї сюзеренів стосовно залежних територій були скасовані, і були гарантовані свободи відправлення релігійних обрядів і друку. У 1803 році Наполеон Бонапарт поклав кінець боротьбі між федералістами та унітаріями, видавши нову конституцію «Акт про медіацію», на підставі якого Швейцарія знову стала конфедерацією держав.

Функції центральної влади були обмежені зовнішньою політикою і підтримкою громадського порядку, а кантони залишилися суверенними у всіх інших областях.

На Віденському конгресі 1815 року незалежність і нейтралітет Швейцарії були визнані важливими елементами європейської рівноваги. Швейцарія стала тоді об'єднанням двадцяти двох значною мірою самостійних кантонів, пов'язаних союзним договором. В цей же період були встановлені її сьгоднішні зовнішні кордони.

Під впливом революційних подій у липні 1830 року у Франції у Швейцарії також розгорнувся ліберальний рух. У дванадцяти кантонах на вимогу народних рухів були прийняті ліберальні конституції, що спиралися на принципи народного суверенітету і представницької демократії. Ці нові конституції вступили в розбіжність з «Федеральним договором» 1815 року, тому перегляд Договору став неминучим, в результаті зміцнилася центральна влада.

Вирішальний крок від конфедерації держав до федеративної держави був зроблений в результаті прийняття в 1848 році першої федеральної конституції після того, як ліберальні кантони вийшли переможцями з короткострокової громадянської війни (війни «Зондербундом») з консервативними католицькими кантонами.

У самому центрі Європи, що складалася з монархічних режимів Реставрації, виникла держава, що втілювала прогресивні республіканські ідеї. Конституція наділила Конфедерацію новими повноваженнями, зокрема в області зовнішньої політики, митниці, пошти, карбування монети та, частково, армії. У той період склався нинішній устрій держави, в основу якого було покладено принцип поділу влади; завдяки введеній за зразком Сполучених Штатів Америки системи двопалатного парламенту було встановлено рівновагу між центристськими та федералістськими устремліннями [8].

Швейцарські політичні інститути є і застарілими, і сучасними одночасно. Обумовлено це тим, що сформувалися вони ще в Середньовіччя. За часів феодалізму на Європейському континенті тільки Швейцарія мала демократичний устрій. Коли у 1848 році в багатьох країнах революції зазнавали поразки, у Швейцарії такий рух розквітав. Резиденти країни формували республіку, поєднуючи традиційне та сучасне.

Зміни у 1848 році особливо важливо вплинули на державу, адже вони започаткували редакцію сучасної Конституції з чітким орієнтиром на верховенство закону і економічний лібералізм.

В історії існує традиція, відповідно до якої Швейцарію заведено називати Конфедерацією, але насправді з 1848 року вона є федеративною державою. Влада в країні розділена між Конфедерацією, кантонами, які є суб'єктами Конфедерації, та громадами. Кожен з цих трьох рівнів має свої органи законодавчої влади, які наділені правом видавати закони, і органи виконавчої влади, які забезпечують їх виконання. Судова влада, на відміну від законодавчої та виконавчої, існує лише на рівні Конфедерації та кантонів.

Політичні основи конституційного ладу Швейцарії закріплені в Конституції Швейцарії від 18 квітня 1999 року [9]. Конституція, прийнята за допомогою всенародного голосування, закріпила перехід до сучасної системи суспільного порядку.

В рамках даної системи 50 000 громадян, що мають право голосу, або 8 кантонів могли потребувати прийняття або скасування «федеральних законів і федеральних постанов загального призначення», закріплено вимогу схвалення даних актів на референдумі, а також використання інституту народної ініціативи і референдуму при повному або частковому перегляді Конституції [10, с.151 – 160].

Дослідивши Конституцію швейцарської Конфедерації, прийняту на референдумі 18 квітня 1999 року, можна виділити наступні принципи державного устрою:

1. Принцип єдності державно-правового простору зі збереженням національних, релігійних, культурних та інших традицій кантонів.

Конституція проголошує пріоритет федерального права над правом кантонів. Конфедерація залишає кантонам якомога більшу свободу організації та враховує кантональні особливості (ст. 46, 49 і 51);

2. Принцип територіальної цілісності федерації.

Даний принцип прямо не закріплений в Конституції швейцарської Конфедерації 1999 року, але перерахування в ст. 1 всіх кантонів, що утворюють дану державу, і відсутність права сепаратизму дозволяють зробити висновок про існування даного принципу.

Разом з тим, Конституція визнає можливість зміни складу і території кантонів, тобто їх об'єднання або поділ (ст. 53) [11, с. 82 – 108].

3. Принцип суспільної злагоди.

Під цим принципом слід розуміти обов'язок Конфедерації та кантонів враховувати інтереси один одного і надавати один одному підтримку. Кантони беруть участь у формуванні волі Конфедерації, особливо в правотворчості (в т.ч. і в прийнятті законів шляхом голосування кантонів). Конфедерація своєчасно і повністю інформує кантони про свої наміри; виявляє їх позиції, коли зачіпаються їх інтереси (ст. 44, 45 і 141) [12, с. 15 – 24].

4. Принцип суверенітету кантонів, обмеженого федеральною конституцією (ст. 3).

Принцип діє на основі того, що Конфедерація поважає самостійність кантонів (ст. 47) і захищає їх конституційний лад (ст. 52).

5. Субсидіарність та децентралізація при поділі компетенцій, повноважень та предметів ведення.

Відповідно до даних принципах, кантони мають усі повноваження з предметів ведення, якщо інше не визначено в Конституції, а Конфедерація виконує завдання, які вимагають уніфікованого регулювання (ст. 3, 42, 43, 46 і 49) [13].

6. Принцип рівноправності кантонів.

Він не знайшов безпосереднього вираження в Конституції швейцарської Конфедерації 1999 р., однак кантони мають рівне представництво в Раді кантонів та рівний голос при голосуванні кантонів (ст. 142 і 150). Виняток становлять кантони Обвальден і Нідвальден, Базель-місто і Базель-сільський, Аппенцелль-Ауссерроден і Аппенцелль-Іннерродена, які традиційно мають половину представництва в Раді кантонів і по половині голосу при голосуванні кантонів. Однак, на відміну від Конституції швейцарської Конфедерації 1874 року, в новому Основному Законі вони не іменуються «полукантонами», що дозволяє зробити висновок про тенденцію до «вирівнювання» їх конституційно-правового статусу (ст. 1). Конфедерація прагне також до

вирівнювання економічного і фінансового становища кантонів, беручи до уваги їх можливості (ст. 135).

Результати аналізу динаміки конституційного розвитку Швейцарії показують, що незмінними основами державного будівництва Конфедерації є інститут прямої демократії, принцип субсидіарності при розмежуванні повноважень федерального центру і суб'єктів федерації з предметів ведення; збереження кантональних особливостей при незмінній однаковості систем державного управління, як на федеральному, так і кантональному рівнях.

1.2 Система державного устрою Швейцарії

Швейцарія - парламентська республіка, яка складається з 23 кантонів, а в цілому ці землі розділені на більш ніж 2300 громад. Політичні та законодавчі повноваження розподілені між Конфедерацією (держава зі столицею в Берні), кантонами (суб'єктами Конфедерації) і громадами. На кожному з цих трьох рівнів існують органи законодавчої влади, які наділені правом видавати закони, і органи виконавчої влади, які забезпечують їх виконання. Судова влада (суди) існує лише на рівні Конфедерації та кантонів. Межі суверенітету кантонів визначені федеральною Конституцією: «Кантони суверенні тою мірою, в якій їх суверенітет не обмежується федеральною конституцією. Вони здійснюють всі права, що не передані федеральній владі» [14, с. 145 - 166].

Головою держави є Президент Швейцарської Конфедерації, парламентом – Федеральні збори, урядом – Федеральна рада.

В силу свого федеративного устрою Швейцарія як країна, в якій проживають різні мовні та релігійні групи, зберігає національну єдність і, водночас, культурне різноманіття. Поряд з прямою демократією, яка надає громадянам можливість виступати з громадськими ініціативами та проводити референдуми, федералізм - це один зі стовпів політичної системи Швейцарії.

Для того, щоб забезпечити рівноправне представництво кантонів на федеральному рівні, кожному з них надається по два місця в Раді кантонів, яка

є однією з палат Федеральних зборів. Виняток становлять 6 з 26 кантонів, які мають статус напівкантонів: їм забезпечено тільки одне депутатське крісло. Кантони також мають право на проведення референдуму: федеральний закон може бути винесено на народне голосування, якщо цього вимагають 8 кантонів і більше.

У сферу компетенції громад входять обов'язки, які прямо покладені на них кантонами або Конфедерацією. Однак громади також можуть приймати закони в тих випадках, коли кантональне законодавство не передбачає конкретних правових норм з питання, яке зачіпає інтереси громад. Органи влади на всіх трьох рівнях (федеральному, кантональному та громадському) наділені правом стягувати податки, що гарантує їх фінансову незалежність і служить причиною виникнення певної податкової конкуренції [15, с. 305-338].

Відмінною рисою політичного устрою держави виступає верховенство права, децентралізація права та товариство.

Демократія Швейцарської Конфедерації не є ні парламентської, ні президентської, вона представлена у вигляді власного еталона. Існує двопалатний парламент і Федеральна Рада. Також особливістю є те, що члени уряду по черзі призначаються на посаду президента на термін в 1 рік. Але завдяки сформованій прямій демократії, населення Швейцарії може впливати на прийняття політичних рішень в державі. Також країна має дуже давні традиції державності, а орієнтація у зовнішній політиці на нейтралітет дозволила країні уникнути багатьох спустошливих воєн.

Як відомо, головною рисою держави виступає форма державного устрою, яка допомагає розкрити методи адміністративно-територіального поділу, а також взаємодія всіх органів влади. Федеративна держава виступає як самостійний союз: республік, штатів, земель, кантонів та ін., які називаються суб'єктами федерації, що не володіють повною незалежністю, а також позбавляються права самостійної участі в міжнародних угодах. Але вони наділяються певною владою, яка дозволяє їм створювати власні конституції.

У Швейцарії діє принцип поділу завдань між політичними організаціями високого та низького рівня:

1. Те, що відноситься до всієї Швейцарії, є у відповідальності Конфедерації (зовнішня і зовнішньоекономічна політика, обороноздатність країни, грошові звернення, економіка, соціальні страхування, податки, і т.д.).

2. Те, що координується на рівні кантону, залишається компетенцією кантону (освіта, соціальна сфера, будівництво, охорона здоров'я, суди і т.д.).

Цей принцип часто називають «принципом субсидіарності». Однак даний спосіб все більш часто називають недостатнім. Це пов'язано зі складними проблемами сучасної держави.

Перебудова народної освіти, охорона навколишнього середовища, будівництво, забезпечення динамічного та одночасно рівноважного стану ринкової економіки - це те, що повинно вирішуватися в державних рамках, тобто перетворитися в спільну роботу, співробітництво та взаємодію.

Особливості функціонування виконавчої та законодавчої влади полягає в тому, що щорічно проходить автоматична зміна і чергування глав держави. Швейцарія є єдиною державою, в якій функціонує принцип «системи відповідності» політичних рухів, що дозволяє певній особі очолювати на встановлений період державу і проводити свою політику.

«Система відповідності», яка залучає різні партії в процес формування національних стратегічних цілей, запобігає, тим самим, несподівані зміни курсів і концепцій. Також вона здатна пом'якшувати конфлікти та напруженості, але цей процес розвивається дуже повільно і важко. Не зважаючи на це, він є одним з основних чинників, які забезпечують стабільну та стійку систему в країні.

Другою особливістю вважається функціонування принципу специфічної швейцарської політичної культури в формі прямої демократії. Дана система дозволяє будь-якому громадянину приєднатися до розв'язання державних проблем. Щоб винести рішення, для проведення народного референдуму,

необхідно зібрати не менше ніж 50 тисяч підписів і 100 тисяч - щоб внести зміни в чинні правові норми.

Згідно з Конституцією країни, федеральна влада займається лише глобальними питаннями, до яких відносяться армія, фінансові питання, транспорт, війни, а також формування федерального бюджету.

Конституційне законодавство Швейцарської Конфедерації забезпечує наступні форми участі кантонів як рівноправних партнерів у формуванні та вираженні державної волі на федеральному рівні:

1. Рада кантонів.

До Ради входять по 2 представники від кожного кантону (ст. 150). Таким чином, політичні партії Швейцарії являють собою об'єднання кантональних партій і висловлюють не тільки загальнонаціональні інтереси, але і погляди різних соціальних груп кантонів.

2. Вимога восьми кантонів про проведення референдуму (ст. 141).

Правом вимагати проведення факультативного референдуму від імені кантону володіє його парламент (ст. 67 Закону про політичні права від 17 грудня 1976 року) [16, с. 156 – 181].

3. Голосування кантонів.

Конституція Швейцарської Конфедерації 1999 року встановлює, що рішення, пов'язані зі зміною чинної конституції, зі вступом країни в організації з колективної безпеки або організації, що має наднаціональний характер, термінові федеральні закони, які не мають конституційної підстави, термін дії яких перевищує 1 рік, виносяться на обов'язкове голосування народу і кантонів. На факультативне голосування народу і кантонів виносяться федеральні закони, постанови Федеральної асамблеї (у випадках, передбачених Конституцією та законом), термінові федеральні закони, окремі види міжнародних договорів. Проекти, що виносяться на голосування народу та кантонам, приймаються, якщо в їх підтримку висловилися більшість громадян, які взяли участь в голосуванні, і більшість кантонів. При цьому

голоси кантонів, в яких проживає меншість населення, можуть заблокувати рішення, прийняте більшістю населення Швейцарії.

4. Кантональна ініціатива.

Будь-який кантон може пропонувати Федеральній асамблеї проєкт законодавчого акта або пропонувати складання такого проєкту (ст. 160 Конституції Швейцарської Конфедерації 1999 року, ст. 115 Закону про Федеральну асамблею від 13 грудня 2002 року). В кінці 90-х рр. XX ст. число кантональних ініціатив, розглянутих парламентом, в 2 рази перевищувало число народних ініціатив.

5. Передпарламентська підготовка законопроєктів.

При підготовці проєктів федеральних законів і найбільш важливих постанов Федеральної асамблеї, а також при укладанні важливих міжнародно-правових договорів кантонів пропонується висловити їх позицію на засіданнях експертних комісій (ст. 147). Звіт комісії або проєкт закону передається в уряд і направляється на розгляд зацікавлених суб'єктів (в т.ч., кантонів) [17, с. 54 – 66]. Завдяки такій процедурі жоден закон в Швейцарії не приймається без урахування думки суб'єктів федерації.

Основна мета внутрішньої політики - забезпечення стабільного економічного розвитку, стійкої політичної системи та ідентичності населення країни. Важливість даної проблеми полягає в тому, що у Швейцарській Конфедерації відсутня єдина спільна мова і національна культура. Існують три провідні народні групи, до яких примикають сусідні великі країни. Тому основна ставка, яка розв'язує внутрішні проблеми, робиться на дотримання рівних прав меншин.

Таким чином, Швейцарська Конфедерація має одну з найефективніших форм демократії та має на меті не допускати антагонізму в країні. Такий державний устрій дозволяє захищати традиційні цінності швейцарців: незалежність суб'єктів, підтримання та покращення комун, з їх різними народними складами та створення найкращої форми управління, а також підтримання політичної волі населення.

1.3 Нейтральний статус Швейцарії та його специфіка

Поняття нейтралітету було відомо ще в рабовласницькі часи. У Стародавній Греції вважали, що нейтралітет був можливий як під час війни з точки зору зовнішньої політики, так і в мирний час за допомогою відмови містам, що воюють, а іноді і політичним угрупованням, в будь-якій військовій, технічній або гуманітарній допомозі [18, с. 144 – 164].

Феодальне суспільство внесло нове розуміння нейтралітету. Так, вводилося поняття надання нейтральною державою обом сторонам у стані війни однакових можливостей (наприклад, пропуск військ ворожих сторін через свою територію тощо). Разом з тим нейтральні держави, побоюючись втратити в результаті конфлікту третіх сторін свою незалежність, іноді заявляли про відмову надавати допомогу ворогуючим сусідам і не допускати їх армії на свої території. Навіть на цьому етапі розвитку нейтралітету можна вже сформулювати його основні положення, а саме: неучасть у військових блоках і альянсах та відмова від надання своєї території супротивним державам.

В епоху капіталізму нейтралітет отримує нові форми розвитку. З'являється поняття «збройний нейтралітет» [19, с. 112]. Вперше він був оголошений у 1780 році з ініціативи Росії в період англо-американської війни. Мета його полягала в тому, щоб силою зброї захищати торговий флот від нападу англійських військових кораблів. Даний етап становлення нейтралітету, точніше його різновид, дав стимул до розвитку саме військового нейтралітету, або нейтралітету під час війни. При цьому нейтральна держава володіє таким міжнародно-правовим статусом, відповідно до якого вона зобов'язана не брати участь в збройних конфліктах і залишатися неупередженою до всіх учасників воєнних дій. Основною ж відмінністю нейтралітету під час війни став перегляд концепції нейтралітету в сторону повної неучасті у військових діях, закріпилося положення про повну відмову в наданні допомоги або надання послуг супротивним сторонам [20, с. 6 - 16].

Нейтралітет у традиційному розумінні діє тільки під час конкретної війни, при дотриманні усіх правил Гаазької конвенції, в той час, як поняття постійного нейтралітету, який почав розвиватися в XIX столітті, передбачає відмову держави від використання військової сили як інструменту придушення міжнародних суперечок як у воєнний, так і в мирний час. Тобто можна зробити висновок, що постійний нейтралітет є вищою формою нейтралітету, оскільки такий не має зв'язку з війною, а також є більш повноцінним і великим курсом ведення зовнішньої політики як у воєнний, так і в мирний час.

У XIX столітті багато європейських країн прагнули саме до політики постійного нейтралітету. Швейцарія, Бельгія та Люксембург закріпила за собою статус постійно нейтральних країн, проте саме Швейцарія стала першою державою, що закріпила за собою статус постійного нейтралітету.

Джерела нейтрального статусу Швейцарії беруть свій початок ще в період Середньовіччя, однак основи нейтралітету були закладені у XIX столітті.

Постійний нейтралітет Швейцарії забезпечений наступними документами:

1. Декларацією держав, підписаній у Відні 20 березня 1815 р.
2. Актом Швейцарського Сейму 27 травня 1815 р. до Декларації від 20 березня 1815 р.
3. Паризькою декларацією 20 листопада 1815 р.

Згідно з даними документами, держави зобов'язалися поважати її нейтралітет в сенсі безумовної заборони війни проти неї. Своєю чергою, Швейцарія накладала на себе зобов'язання бути повністю нейтральною, не брати участь у війнах між іншими державами. Для Швейцарії це означало збереження до себе довіри за будь-яку ціну і визначення нового курсу зовнішньої політики, що виключає будь-які сумніви причетності Швейцарської конфедерації до військових дій. Як кажуть швейцарці: «Функція політики нейтралітету - це збереження довіри до закону про

нейтралітет» [21]. Швейцарський історик Едгар Бонжур висунув своє припущення про прагнення Швейцарії до політики нейтралітету: «Поняття швейцарського нейтралітету виникло одночасно з поняттям швейцарської нації». Він відзначав, що ще в XIV столітті в договорах окремих кантонів, що склали згодом Швейцарську конфедерацію, з їхніми сусідами вживається німецький термін «stillsitzen» (буквально «сидіти тихо»), що приблизно відповідає пізнішому поняттю нейтралітету.

У 1674 році Союзний сейм ухвалив, що відтепер Швейцарія буде нейтральною державою на постійній основі, на що було декілька причин. По-перше, відмовившись від участі у війнах, Швейцарія більше не могла зазнати поразки, подібне битві при Маріньяно 1515 року проти Франції. По-друге, ad hoc нейтралітет, прийнятий в кінці Тридцятилітньої війни 1618-1648 рр., дозволив їй вирішити свої внутрішні проблеми, в тому числі зупинити громадянську війну між союзними землями. Таким чином, з самого початку нейтралітет служив гарантією безпеки, незалежності та недоторканності Конфедерації. Цьому ж сприяло і офіційне визнання її особливого статусу великими державами Європи на Віденському конгресі 1815 р.

У 1907 р. дві Гаазькі конвенції, а у 1909 році Лондонська декларація кодифікувала права та обов'язки нейтральних держав: в разі сухопутної або морської війни їм гарантувалися недоторканність території та право торгівлі, при цьому вони були зобов'язані не брати участь у війні, не допускати супротивних на свою територію і в рівній мірі застосовувати до них будь-які обмежувальні заходи [22, 23].

Перша світова війна показала, що нейтралітет не може захистити державу від загроз: в серпні 1914 року він не завадив Німеччині окупувати нейтральні Бельгію і Люксембург. Тому Швейцарія була зацікавлена в створенні Ліги Націй: ця організація мала запобігти та врегулювати майбутні конфлікти, використовуючи не тільки дипломатію, але й активні заходи колективної безпеки проти агресора [24, ст. 16]. Участь в міжнародних санкціях не суперечила праву нейтралітету, оскільки Ліга Націй не була

державою, проте в Конфедерації вирішили впровадити наступні дії. По-перше, її дипломати домоглися включення в Версальський мирний договір положення, що затвердило скасування нейтралітету Савойї, але зберегло нейтралітет Швейцарії, визнаний в 1815 році. По-друге, держава погодилася проявляти міжнародну солідарність тільки у сфері економіки та транспорту, але не в військовій сфері - така політика отримала назву «диференційованого нейтралітету».

У 1945 році Лігу Націй замінила Організація Об'єднаних Націй. Її засновники врахували помилки минулого і передбачили в Статуті цієї організації більше превентивних і примусових заходів проти агресії, які були сумісні з нейтралітетом. Крім того, участь у військових санкціях ООН була суто добровільна: для приєднання до них держава-член повинна була спочатку укласти особливу угоду з Радою Безпеки, що дозволяла вступати в ООН навіть тим, хто прагнув зберегти політику ізоляціонізму [25, ст. 43-45]. Однак, на відміну від багатьох інших нейтральних держав, Швейцарія не вважала за потрібне вступати в цю організацію, для чого у неї був ряд причин. По-перше, в Конфедерації передбачали, що ООН, як і Ліга Націй в минулому, не буде в змозі запобігти великий збройний конфлікт. По-друге, концепція «Національний редут» головнокомандувача Анрі Гіза, згідно з якою в Альпах побудували 21 тисячу оборонних бункерів [26], і сувора прихильність праву нейтралітету (Швейцарія торгувала з усіма воюючими сторонами і закривала кордони навіть для єврейських біженців з Німеччини) переконали керівництво Конфедерації в здатності захищати себе за допомогою внутрішніх ресурсів. По-третє, Швейцарія не відмовилася від співпраці зі спеціалізованими установами та програмами ООН, отримавши статус постійного спостерігача, а також розмістила в женевському Палаці Націй її європейську штаб-квартиру. По-четверте, початок Холодної війни і наростання ядерної загрози знову винесли на порядок денний ймовірність міждержавного конфлікту в Європі, тому правовий відділ Федерального політичного департаменту під керівництвом Рудольфа Біндшедлера в 1954 році розробив доктрину

постійного нейтралітету. Вона заборонила Конфедерації вступати в міжнародні організації навіть у мирний час, щоб продемонструвати всім її сувору прихильність нейтралітету [27, с. 23-28].

Розрядка міжнародної напруженості підштовхнула Швейцарію відмовитися від суворої самоізоляції. З 1969 року вона стала обговорювати можливість вступу в ООН (хоча на референдумі, який в результаті відбувся в 1986 році, більшість громадян не підтримали цю ідею), а в 1973-1975 роках брала активну участь в підготовці Наради з безпеки та співробітництва в Європі. Прагнення до співпраці відбилося в першій всеосяжній концепції безпеки, прийнятій в Конфедерації в 1973 році, хоча її ядром і раніше було залякування через підвищення обороноздатності. Так, при шестимільйонному населенні чисельність армії становила 625 тис. осіб, значна частина швейцарців була зайнята у сфері цивільної оборони, а її спецслужби таємно готувалися до можливої окупації з боку Радянського Союзу.

Закінчення Холодної війни, з одного боку, давало надію на побудову нового міжнародного порядку, заснованого на довірі та співпраці [28, с. 108 - 109]. З іншого боку, початок глобалізації поставив на перший план нові загрози: організовану злочинність, тероризм і озброєний екстремізм, масову міграцію та біженство, шпигунство і кіберзлочинність, економічний тиск і маніпулювання інформацією, екологічні проблеми. Для невеликої держави, залежної від зовнішніх ресурсів, такої як Швейцарія, співпраця стала необхідною умовою захисту від нових загроз, які поширюються, попри нейтральний статус або державні кордони. Тому в 1990 році Федеральна рада назвала зміцнення міжнародної стабільності, особливо в Європі, одним із пріоритетів своєї політики безпеки, хоча і виступила проти різких змін, вважаючи за краще спершу спостерігати за ситуацією.

У зв'язку зі змінами міжнародного порядку, в 1991 році швейцарські парламентарії виступили з низкою ініціатив: вони запропонували розробити нові концепції зовнішньої політики і політики безпеки Конфедерації, а також переглянути ставлення до нейтралітету - зокрема, оцінити його сумісність з

участю в миротворчих операціях і членством в Європейських співтовариствах (в той час Швейцарія прагнула до них приєднатися). На розробку зовнішньополітичної стратегії Федеральній раді треба було ще два десятиліття, однак уже в 1993 році він опублікував доповідь про нейтралітет, де визначив його як військову неучасть в збройних конфліктах між іншими державами, і наголосив на необхідності адаптації політики нейтралітету до сучасних умов. Уряд вирішив зберегти прихильність нейтралітету, але тільки до тих пір, поки не з'являться нові, більш ефективні інструменти зовнішньої політики, і тільки в тому випадку, якщо він не буде перешкоджати участі Швейцарії в формуванні в Європі системи регіональної безпеки.

Дійсно, в 1990-х рр. список міжнародних партнерів Швейцарії у сфері безпеки значно розширився. У 1994 році вона почала переговори про укладення білатеральних угод з Європейським союзом (ті з них, які торкалися питань охорони правопорядку, міграції, прикордонного контролю та оборони, були підписані у 2000-х рр.) [29]. У 1996 році Конфедерація приєдналася до програми «Партнерство заради миру», а в 1997 році вступила до Ради євроатлантичного партнерства, отримавши можливість брати участь в широкому регіональному діалозі з безпеки під егідою НАТО [30]. Крім того, в цей час швейцарські військові спостерігачі та співробітники поліції приєдналися до міжнародних миротворчих місій: з 1990 року - в рамках ООН (ряд місій на території Югославії, а також на Близькому Сході та в Африці [31]), з 1999 року - НАТО (швейцарський корпус SWISSCOY в складі місії KFOR в Косово [32]), з 2004 р. - ЄС (місія EUFOR ALTHEA в Боснії та Герцеговині [33]).

У 2001 році громадяни Конфедерації прийняли законодавчі поправки, дозволили озброювати швейцарських миротворців, а у 2002 році нарешті схвалили вступ своєї країни в ООН [34]. Водночас в Швейцарії проходили внутрішні перетворення. Реформи «Армія 95» і «Армія XXI», що проводилися, відповідно, в 1995-2003 і 2004-2017 рр., передбачали зниження чисельності збройних сил до 400 тис., а потім до 140 тис. осіб з особливим акцентом на

сили швидкого реагування, скорочення і модернізацію озброєнь та інфраструктури, поліпшення професійної підготовки кадрів, а також реструктуризацію армії та розширення її співпраці з європейськими партнерами. Розвиток збройних сил Конфедерації в цьому напрямку продовжила програма «Модернізація армії», що почалася у 2018 році [35]. У 2010 році був створений єдиний механізм взаємодії між державними установами, приватними компаніями та громадянами на федеральному рівні, рівні кантонів і рівні громад - Союз безпеки Швейцарії, а у 2016 році в його складі була сформована Центральна група з безпеки, в завдання якої входить раннє виявлення загроз і інформування про них [35].

У всіх стратегіях безпеки Швейцарії (1973, 1990, 1999, 2010 і 2016 роках), Стратегіях її зовнішньої політики (2012-2015 і 2016-2019 рр. [36, с. 69-103]) та інших офіційних доповідях Федеральної ради нейтралітету приділялось значне місце. Причому якщо ще на початку 1990-х років висловлювалися думки з приводу можливої відмови від нього в майбутньому, то в 2000-х роках. нейтралітет, який звузився до свого міжнародно-правового значення, розглядався скоріше як перевага. На сьогодні Конфедерації нема потреби вступати в оборонні союзи як у зв'язку з низькою ймовірністю великих збройних конфліктів в Європі, так і в силу свого географічного положення: вона оточена країнами ЄС і НАТО - своїми союзниками та партнерами. При цьому нейтральний статус не є перешкодою для членства в ООН, інших організаціях та інтеграційних об'єднаннях, а також для участі в міжнародних заходах колективної безпеки (економічні санкції та миротворчі операції). Крім того, багаті гуманітарні традиції Швейцарії та історично сформований образ «міжнародної Женеви» як арбітра, посередника і постачальника інших добрих послуг дозволяють їй робити свій особливий внесок в європейську безпеку.

Щодо сумісництва нейтралітету Швейцарії зі вступом в ЄС. Як відомо, державі, що зберігає тривалий нейтралітет, не дозволяється брати на себе правові зобов'язання, які в разі конфлікту не дозволять їй виконувати свої

зобов'язання щодо нейтралітету. Зі вступом в ЄС Швейцарія не порушила б дані правові зобов'язання нейтралітету, оскільки ЄС не є військовим оборонним союзом. Зі вступом в ЄС не пов'язане ніяке правове зобов'язання, яке змусило б пізніше вступити в таке оборонне співтовариство.

Стаття 40 проєкту Європейської Конституції передбачає поступове проведення спільної оборонної політики ЄС. Однак та ж стаття підпорядковує результат даного процесу одностайним рішенням всіх держав-членів. Одночасно стаття 40 зазначає, що «політика Союзу, згідно з цією статтею, не впливає на особливий характер безпекової політики і оборони певних держав-членів». Без згадки слова «нейтралітет», зазначається чітке посилення на концепцію нейтралітету. Даний пасаж був внесений саме за наполяганням нейтральних європейських держав (Швеції, Фінляндії, Ірландії та Австрії) [37, с. 12]. Політика нейтралітету Швейцарії, отже, навряд чи була б обмежена в результаті вступу в ЄС. При цьому важливо підкреслити, що нейтралітет Швейцарії ніколи не розглядали як нейтралітет поглядів. Він лише є засобом для збереження безпеки та незалежності Швейцарії та міг би бути продовжений в рамках ЄС.

Таким чином, якщо в XVII ст. постійний нейтралітет вважався самодостатнім інструментом забезпечення безпеки, то, як показали дві світові війни та сучасна глобалізація, сам по собі він не здатний захистити Швейцарію від наявних загроз. Тому в період після закінчення Холодної війни вона оновила стратегію своєї зовнішньої політики та політики безпеки. Нейтралітет при цьому став перевагою Конфедерації: вона здатна брати участь у вирішенні конфліктів як за допомогою дипломатичних методів (завдяки своєму неупередженому іміджу), так і беручи участь у миротворчих операціях (тим самим виявляючи міжнародну солідарність). У зв'язку з цим в поточній міжнародній ситуації та в доступному для огляду майбутньому у Швейцарії є всі причини зберігати нейтральний статус.

РОЗДІЛ 2. ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ШВЕЙЦАРІЇ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР

2.1. Швейцарія та Європейський Союз: становлення взаємовідносин

Швейцарія – це перша країна, яка закріпила за собою статус держави з нейтралітетом згідно з актами Віденського конгресу і Швейцарського сейму. Політика постійного нейтралітету Швейцарії є унікальною та виключною в Європі. Попри прихильність інших європейських країн до цього політичному курсу, Швейцарія залишається найбільш лояльною до даного курсу державою [38, с. 11-13].

Розміри держави невеликі. Вона не володіє запасами природних ресурсів, не має виходу до моря та багато в чому залежить від зовнішньоторговельних відносин. Така країна, здавалося б, має прагнути до економічної інтеграції з рештою Європейського континенту [39]. Проте велика частина швейцарського електорату вважає, що членство в Євросоюзі ставить під загрозу власну внутрішню інтеграцію поліетнічної федерації.

Нейтралітет Швейцарії служить політичним інструментом підтримки своєї незалежності та суверенності, її повною відмовою від участі у військових блоках і альянсах. У 2020 році, згідно з соціологічного огляду Credit Swiss Worry Barometer, на питання «Якими аспектами швейцарської політики ви пишаєтесь?» 78 відсотки респондентів країни відповіли «нейтралітетом», 83 відсотки - «політичною стабільністю», 85 відсотки – «федеральною конституцією» [40]. Дане опитування підтверджує, що обрана більше ніж 200 років тому політика нейтралітету активно підтримується і широко схвалюється населенням Швейцарії. Схвалення з боку населення зовнішньої та внутрішньої політики, яка проводиться державою, робить її одною з найстабільніших держав в Європі. Однак, нові виклики часу, що загрожують її безпеці та суверенності, змушують її переглянути свій вектор розвитку з

урахуванням регіональної та інтернаціональної інтеграції, проведеної в Європі.

Найголовнішим її партнером можна називати Європейський союз (ЄС), з моменту утворення якого і почалася історія розвитку єдиному у своєму роді відносин нейтральної Швейцарії з ЄС. Однак політика нейтралітету, яка проводиться Швейцарією, - це саме той випадок, який суперечить очікуванням європейських політичних кіл і є, на їхню думку, застарілим методом ведення зовнішньої політики. Оскільки нейтралітет протягом століть був частиною національної ідентифікації Швейцарії, у держави існує побоювання втратити нейтралітет або перетворити його, щоб вступити в ЄС. В складі ЄС на цей момент 5 нейтральних країн: Швеція, Ірландія, Австрія, Мальта, Фінляндія. Всі вони увійшли до складу ЄС шляхом дебатів. Для одних переваги вступу переважили історичну прихильність ведення політики нейтралітету, інші - поєднали свій нейтралітет з членством в ЄС. Нейтралітет і відносини з ЄС продовжують обговорюватися в багатьох цих країнах, особливо зі зміцненням загальної зовнішньої політики та політики безпеки. Політика нейтралітету історично закріпила за собою один з головних принципів - заборона на вступ до військових альянсів і ведення політики, яка може привести до ворожих відносин з іншими країнами. Така загальна політика залучає держави в військові дії за межами своїх кордонів, що вступає в розбіжність з історичною концепцією нейтралітету.

На прикладі Австрії можна розглянути деяку подвійність політики нейтралітету та одночасного членства в ЄС. Керівництво Австрії не заявляло про відмову від політики нейтралітету, але підкреслило необхідність перегляду даного статусу відповідно до нових міжнародних порядків. Відень готова до тісної взаємодії з військово-політичними структурами Заходу в рамках Євросоюзу, повноправним членом якого вона є. Навіть попри те, що дуже впливові діячі в політичних колах Австрії не вважають за необхідне надалі дотримуватися нейтралітету, приблизно 2/3 населення залишаються прихильниками традиційної політики [41, с. 24]. Такі ж розбіжності існують і

в інших країнах як серед політичних партій, так і серед громадян, всупереч привабливості ЄС. Але найактивнішою нейтральною державою, що виступає проти вступу в ЄС, дотепер залишається Швейцарія, проявляючи тверде небажання до вступу в даний Союз.

Найперше угоду між ЄС і Швейцарією було підписано ще в 1972 році щодо входження держави до Європейського економічного співтовариства (ЄЕС). Жителі Швейцарії 6 грудня 1992 року за результатами голосування (50,1 - проти, 49,7 відсотка – за [42, с. 83]) відмовилися вступати в ЄЕС, хоча були не проти приєднання до ЄС. У травні 2000 року було проведено референдум, на якому вирішувалося питання щодо підписання торгово-економічних угод. Більше 60 відсотків населення висловили згоду і вже 19 травня 2004 року були підписані такі угоди: «Про звільнення від митного оподаткування експорту в ЄС швейцарських перероблених сільськогосподарських продуктів», «Про входження Швейцарії в Європейське екологічне агентство», «Про приєднання Швейцарії до Європейської програми розвитку в області мас-медіа», «Про приєднання Швейцарії до європейської освітньої програми», «Про приєднання Швейцарії до Шенгенської та Дублінської угод». На референдумі 5 червня 2005 року громадяни Швейцарії висловилися за вступ до Шенгенського простору. У лютому 2009 року був продовжений договір про вільне пересування робочої сили [43].

Досвід взаємодії Швейцарії та ЄС є альтернативою членству в Європейському Союзі, який побудований на серії двосторонніх секторальних договорів, яких налічується близько 120 і які дають Швейцарії право доступу до ринків Євросоюзу та участі в шенгенській зоні. Дані договори не передбачають автоматичного включення законодавства ЄС в національне право Швейцарії, що, з точки зору Євросоюзу, потенційно порушує гомогенність єдиного внутрішнього ринку [44, с. 3]. При цьому, Швейцарія змушена постійно відстежувати прийняті в ЄС закони для того, щоб захищати власні інтереси. Швейцарія ще меншою мірою, ніж країни Єдиного економічного простору, може впливати на прийняті в ЄС закони, які прямо або

посередньо зачіпають швейцарські ділові кола. Хоча, держава має можливість здійснювати моніторинг за діяльністю Єдиного економічного простору через інститути Європейської асоціації вільної торгівлі. Крім того, отримавши доступ до ринків ЄС, Швейцарія несе значне фінансове навантаження на забезпечення функціонування єдиного внутрішнього ринку і суміжних з ним областей. За оцінкою експертів, Швейцарія за 10 років витратила на ці потреби близько мільярда євро [45].

Разом з тим, що Швейцарія входить в шенгенську зону, досить імовірно, що взаємодія в рамках шенгенського співробітництва буде посилена, оскільки проблеми забезпечення безпеки актуальні для обох сторін.

Швейцарія і ЄС збудували досить взаємовигідні відносини, але подібні білатеральні відносини не можуть вплинути на мультимовне і багатонаціональне населення Швейцарії проголосувати за вступ в Євросоюз і відмовитися від політики постійного нейтралітету. Саме цей аспект - фактор багатонаціональності - є одним з ключових, які не дають Швейцарії вступити в ЄС. Наприклад, в дебатах щодо вступу в ЄС проти виступає в основному німецькомовне населення у той час, як франкомовні виступають за членство в ЄС. Ставлення до даного питання протиставляє жителів гірських місцевостей, які скептично ставляться до інтеграційних процесів, та жителів рівнин, які підтримують угоди з Європейським союзом.

Чимала кількість європейських держав, ґрунтуючись на історії Швейцарії, намагалась контролювати її, але остання, проте, вистояла в захисті свого суверенітету. Для багатонаціональної (включаючи франко-, німецько- та італомовні регіони) Швейцарії нейтралітет не так є способом захисту нації, скільки дає населенню, у якого не було спільної історії або коренів, можливість ідентифікувати себе як націю. Як і багатьом іншим багатонаціональним і мультимовним країнам у світі, Швейцарії необхідно зберігати спільність між різними мовними групами, що впливає на невступ країни в ЄС.

Протистояння думок відзначається і в євро регіонах. Базельський і Женевський регіони, а також «Дуга Юри» підштовхують керівництво країни до інтеграційних процесів. Райони Боденського озера, навпроти, є яскравими противниками цих процесів [46, с. 202]. Історично існує й інший поділ в країні - релігійний. Після реформи протестантства, деякі регіони Швейцарії стали протестантськими в той час, як інші області залишилися католицькими. Це створює потенційний конфлікт між релігійними групами, який може привести до конфесійної війни.

Швейцарський випадок підтверджує припущення теоретиків «конституційного патріотизму», що «для досягнення загальнонаціональної єдності не потрібно загальної етнокультурної або мовної бази», а стійкість поліетнічних федерацій «безпосередньо залежить від природи федеративних домовленостей, в тому числі й від якісно-символічного значення ідентифікаційних кордонів, в межах яких вона будується» [47, с. 112 - 114].

Такі феномени, як «громадянська культура» і «конституційний патріотизм» рельєфно позначають причини євроскептицизму в сучасній Швейцарії.

Існує багато інших чинників, які є вирішальними в питанні про інтеграцію з ЄС. Наприклад, Швейцарія не хоче втрачати контроль над своєю зовнішньою політикою, не готова йти на будь-які радикальні поступки, наприклад, що стосуються банківської таємниці. Швейцарські банки обслуговують приблизно 40 відсотків всього приватного світового капіталу і забезпечують країні близько 11 відсотків її внутрішнього валового продукту. Швейцарія є єдиною країною, де дотримуються принципу ретельного контролю над іноземними вкладками тих осіб, які у своїх країнах займають високі посади [48, с. 44 - 47].

Після референдуму, проведеного в лютому 2014 року, який стосувався жорсткості імміграційної політики, відносини Євросоюзу з Берном стали значно гірші. Маючи статус консервативної держави, Швейцарія вкрай негативно ставиться до напливу робочої сили з-поміж іммігрантів. Відомо, що

нині за рівнем погодинної оплати праці промислових робітників Швейцарія знаходиться серед європейських лідерів. У країнах ЄС цей показник істотно нижчий. Частка іноземців у загальній кількості зайнятих у швейцарській економіці досягає 33,0 відсотка в той час, як Брюссель висловлює невдоволення, оскільки це порушує домовленість про вільний простір.

Однак при вступі в ЄС Швейцарія в багатьох аспектах отримає додаткові стимули для прискорення економічного зростання, але будь-яке зростання передбачає витрати. По-перше, це стосується фінансів: щорічні внески в ЄС оцінюються в значну суму - до 4,5-4,7 мільярда доларів [49, с. 2]. Швейцарія - платоспроможна країна і при повному членстві стане однією з найбільш економічно вигідних держав для ЄС, яка буде вносити свій чималий внесок в загальний бюджет ЄС на розвиток менш заможних регіонів, в тому числі Східної Європи або західних ослаблених країн. При цьому можливості для отримання Швейцарією будь-яких доходів загального бюджету, як «багатої» і економічно розвиненої країни, розраховувати не доведеться.

Як зазначав відомий швейцарський громадський діяч Ш. Кука, «сучасна Швейцарія - досить багата країна і може дозволити собі тривалий час дотримуватися принципів «вибіркової інтеграції», яка дозволяє мінімізувати тиск Євросоюзу і забезпечує збереження своєї специфіки, тобто прибутковості певних секторів національної економіки» [50, с. 246].

Дані розбіжності можуть остаточно зруйнувати білатеральну систему відносин, яка залишається вкрай вигідною для Швейцарії. В ЄС вже не раз зазначали, що така модель майже вичерпала потенціал розвитку і необхідна глибша інтеграція, а також що така свобода дій не може мати місце у відносинах з ЄС. Однак Швейцарію такий формат відносин поки цілком влаштовує. Для швейцарців, яких так і не змогли зацікавити ідеєю участі в європейській інтеграції, можливості отримувати вигоди з торгових і фінансових потоків в європейській зоні ускладнюються тим, що уряд, залишаючись в стороні від політики ЄС, все одно отримує переваги від співпраці з європейськими державами.

Серед усіх держав Європи найтісніші відносини у Швейцарії склалися з її сусідами, причому Німеччина, Франція, Італія та Австрія стали її стратегічними партнерами у сфері економіки, транспорту, фінансів, енергетики та в галузі наукових досліджень та інновацій. Проте, Конфедерація багато в чому залежить від більших і впливовіших сусідів, що не раз змушувало її йти на поступки в разі виникнення розбіжностей з ними. У Центральній, Південно-Східній та Східній Європі пріоритетом Конфедерації стало сприяння реформам в нових незалежних державах, їх інтеграції в загальноєвропейський простір, а також стабілізації та вирішення збройних конфліктів. Для цього Швейцарія брала участь в миротворчих місіях в цих країнах і надавала їм технічну, фінансову та гуманітарну допомогу.

На даному етапі становлення відносин Швейцарії та ЄС необхідно зрозуміти та прийняти не стільки вигідність відносин нейтральної держави з Європейським союзом, скільки наслідки для її національної самоідентифікації. Багатомовна і мультиетнічна країна повинна продумано, з обережністю підходити до питання про членство в ЄС, враховуючи свої унікальні особливості. Самобутній шлях, обраний Швейцарією, який підтримується її жителями, є головним, що об'єднує державу. Вступ або навіть посилення взаємодії з даними європейським інститутом може вивести назовні усі наріжні камені внутрішніх конфліктів Швейцарії, привести як до внутрішнього, так і до зовнішнього конфлікту.

2.2. Зовнішня політика Швейцарії в Європі: SWOT – аналіз нейтрального статусу держави

Нейтралітет, як головний принцип ведення зовнішньої політики Швейцарії, має вагомий внесок в розвиток відносин держави з різними акторами на європейській площині. Пошук балансу між відстоюванням національних інтересів Швейцарії та вигідним партнерством, в першу чергу з

Європейським Союзом, призводить до складної конфігурації відносин між сторонами.

Роблячи аналіз сильних та слабих сторін зовнішньої політики Швейцарії в Європі, можливостях та загроз співпраці, враховуючи фактор нейтралітету Конфедерації, варто відзначити наступне.

Сильні сторони нейтрального статусу Швейцарії при веденні зовнішньої політики в Європі:

1. Функція безпеки нейтралітету забезпечує стабільність та військовий захист в Європі, адже країна не може бути втягнена до міжнародних конфліктів.

2. Нейтралітет допомагає уникати не тільки громадянської війни через релігійні або ідеологічні сутички, але і націоналістичні сутички між сусідніми державами.

3. Нейтралітет забезпечує функцію солідарності, яка включає добрі послуги посередника під час конфлікту.

4. Нейтралітет виконує функцію європейської рівноваги, тобто він відповідає геополітичним інтересам основних континентальних держав.

5. Бренд «нейтральна Швейцарія» робить помітний внесок в зміцнення і просування як по Європі, так і по всьому світу позитивної репутації та вагомому авторитету цієї країни.

6. Гуманітарна зовнішня політика, як одна зі складових нейтралітету Швейцарії, отримує актуальне значення у нинішньому міжнародному контексті, характерною рисою якого є поляризація і суперечність різних точок зору.

Слабкі сторони нейтрального статусу Швейцарії при веденні зовнішньої політики в Європі:

1. Нейтралітет стримує інтеграцію Швейцарії з Європейським Союзом.

2. Принцип нейтралітету суперечить меті єдиної оборонної політики ЄС, яка полягає у створенні загальної стратегії зовнішньої політики та політики безпеки Євросоюзу.

3. Визначення швейцарського нейтралітету вже не знаходить єдиного тлумачення у Швейцарії та політиці, яку вона проводить.

4. Нейтралітет не є гарантією успішного миротворчого процесу.

Можливості нейтрального статусу Швейцарії при веденні зовнішньої політики в Європі:

1. Нейтралітет дозволяє Швейцарії мати свободу дій в досягненні своїх цілей і відстоювання своїх інтересів навіть в ситуації глобальної поляризації, що загострюється.

2. Швейцарія стабільно отримує значну вигоду зі свого нейтрального статусу, тому що завдяки йому держава сприймається в якості самостійного політичного актора.

3. Швейцарський нейтралітет може стати потужною складовою у побудові дипломатичних мостів на європейському просторі.

Загрози нейтрального статусу Швейцарії при веденні зовнішньої політики в Європі:

1. Ослаблена система колективної безпеки ООН при появі нових форм конфліктів робить швейцарський нейтралітет уразливим.

2. Швейцарський нейтралітет часто піддається критиці, що ставить під сумнів його важливість та ефективність.

3. Обмеження торговельно-економічних відносин з ЄС через утримання строгого нейтралітету означає початок серйозних проблем для швейцарської економіки.

Отже, враховуючи слабкі сторони та загрози нейтралітету Швейцарії, на теперішній час ведення даної політики несе в собі більше переваг та можливостей, ніж недоліків. Швейцарії варто звернути увагу на конфліктний стан відносин з ЄС, а також на появу нових форм військової активності та по можливості трохи трансформувати зовнішню політику, враховуючи аспект

нейтралітету. При цьому варто залишити основоположні принципи нейтралітету для того, щоб залишатися впливовим актором у Європі.

2.3 Участь та роль Швейцарії в європейських міждержавних організаціях

У конституції Швейцарії зазначено, що збереження державної незалежності та добробуту є головним завданням їх зовнішньої політики. Однак, додатковими цілями, визначеними даним документом є:

1. Подальше мирне співіснування націй.
2. Сприяння захисту прав людини, демократії та верховенства права.
3. Просування економічних інтересів Швейцарії за кордоном.
4. Зменшення бідності.
5. Сприяння збереженню природних ресурсів у всьому світі [9].

Цим конституція Швейцарії активно просуває свій моральний обов'язок заохочувати соціальну, економічну та гуманітарну діяльність для сприяння світового миру та процвітання.

Зовнішня політика Швейцарії базується на підтримці дипломатичних відносин майже з усіма країнами світу. Держава постійно виступає як приймаюча сторона на міжнародних конференціях та зустрічах. Це посприяло тому, що вона стала країною, де знаходиться велика кількість штаб-квартир міжнародного значення, особливо в місті Женева.

Сьогодні в Женеві знаходиться понад 200 міжнародних організацій, включаючи європейські штаб-квартири ООН, агенції ООН та численні неурядові організації [51]. Крім того, місто є найбільшим у світі центром багатосторонньої дипломатії. Рух Червоного Хреста, який народився в цьому місті, все ще має штаб-квартиру в Женеві та музей, присвячений його роботі, який є однією з найпопулярніших точок для відвідувачів, які хочуть дослідити багаті гуманітарні традиції міста. Багато спортивних організацій також обрали Швейцарію своїм місцем ведення бізнесу, наприклад, Міжнародний

олімпійський комітет у Лозанні, УЄФА в Ньоні та ФІФА в Цюріху. Що стосується участі Швейцарії в європейських міждержавних організаціях, варто виділити наступне.

Швейцарія стала сімнадцятим членом Ради Європи у 1963 році. У Страсбурзі швейцарське представництво виступає сполучною ланкою між Радою Європи та Швейцарією. Рада Європи - це міжурядова організація, заснована в 1949 році з загальною метою зміцнення трьох основних принципів західних суспільств: верховенство права, демократія та основні права людини.

Постійне представництво Швейцарії представляє інтереси даної країни в Раді Європи, головним чином в Комітеті міністрів та у відповідних органах. Представницький персонал бере участь у засіданнях Комітету міністрів, які зазвичай проводяться раз на тиждень, та у засіданнях підпорядкованих йому органів.

Постійне представництво також слідкує за роботою Парламентарної асамблеї, Конгресу муніципалітетів і регіонів Ради Європи, Європейського суду з прав людини, Секретаріату та інших органів та служб, прикріплених до Ради Європи. У виняткових випадках представництво спостерігає за засіданнями урядових експертів або конференцій, що проводяться під егідою Ради Європи.

До того, представництво у Страсбурзі виступає сполучною ланкою між Радою Європи та відповідними службами у Швейцарії. Таким чином воно розвиває та координує контакти з Радою Європи, її Секретаріатом та установчими органами. Це сприяє налагодженому співробітництву та прозорості відносин, служить контактним пунктом для швейцарських експертів, які беруть участь у зустрічах у Страсбурзі та повідомляють про тенденції розвитку взаємовідносин в Раді Європи.

Нарешті, швейцарське представництво інформує групи студентів або інших зацікавлених осіб про свою діяльність та діяльність Ради Європи та підтримує контакти зі швейцарськими та іноземними ЗМІ [52].

Для забезпечення регіональної безпеки на європейському континенті, Конфедерація є членом Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ). Дана організація, штаб-квартира якої знаходиться у Відні, є найбільшою регіональною організацією безпеки у світі, в якій налічується 57 країн-учасниць Північної Америки, Європи та Азії. Вона працює заради стабільності, миру та демократії в інтересах більше ніж одного мільярда людей, здійснюючи політичний діалог з питань спільних цінностей та практичної діяльності та маючи на меті зробити наш світ кращим [53].

9 з 57 держав-членів організації є нейтральними, а право на нейтралітет було прямо передбачено «Декларацією принципів» Заключного акту Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 року. ОБСЄ не передбачає колективної оборони й тому повною мірою сумісна з нейтралітетом. Три виміри безпеки (політичне та військове, економічне та екологічне, людське) дозволяють всім державам, в тому числі нейтральним, зробити свій внесок в забезпечення регіональної безпеки в міру своїх можливостей. Наприклад, з 2000 року Закон про збройні сили Швейцарії дозволяє її військовослужбовцям брати участь в миротворчих операціях на підставі мандатів ООН і ОБСЄ, але не допускає їх безпосередньої участі в бойових діях.

Після головування в 1996 році Швейцарія вдруге очолила ОБСЄ у 2014 році. Держава розглядає Організацію як ключову платформу, за допомогою якої можна реалізувати свої пріоритетні зовнішньополітичні зобов'язання щодо свободи та безпеки в Європі, сусідніх країнах та у світі. Вона використовує участь в ОБСЄ як можливість обговорити питання політики безпеки та заходи щодо зміцнення довіри з усіма країнами Європи та Центральної Азії, а також із США та Канадою.

Швейцарія надає підтримку проєктам ОБСЄ та надає експертам доступ до строкових місій у проєктах, таких як, спостерігачі за виборами, радники поліції або спеціалісти з конституційних питань, посередництва, верховенства права та прав людини. Вона є членом ОБСЄ з 1975 року.

Делегація Швейцарії в ОБСЄ бере участь у трьох основних питаннях: політична та військова безпека, економіка, навколишнє середовище та «безпека людини» [54, с. 1].

У 1960 році Швейцарія вступила в Європейську асоціацію вільної торгівлі, яка була створена альтернативно до Європейської Економічної Спільноти. До цієї організації увійшло 4 держави: Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія та Швейцарія, які не вступили до Європейського Союзу. У 1991 році керівництво Швейцарії вирішило взяти участь в створенні Європейського економічного простору (ЄЕЗ) - митного союзу Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ) та Європейського економічного співтовариства (ЄЕС). Раніше держава була проти членства в наднаціональних органах, обравши участь в ЄАВТ і укладення угоди про вільну торгівлю з ЄЕС (1972 р.).

Однак 22 жовтня 1991 року Федеральна рада, попри відсутність внутрішньої єдності, заявила про готовність вступати як в Європейську економічну зону (митний союз ЄЕС і ЄАВТ), так і в ЄЕС. Це було обумовлено скороченням ЄАВТ (майже всі її учасники подали заявки в ЄЕС) і прагненням керівництва Конфедерації отримати можливість приймати рішення в загальноєвропейських інститутах. 2 травня 1992 року Швейцарія підписала угоду про створення ЄЕЗ, а 20 травня 1992 року направила лист з проханням почати переговори про вступ в ЄЕС.

Однак на референдумі 6 грудня 1992 року більшість її громадян відмовилися ратифікувати угоду про створення ЄЕЗ, тому 13 січня 1993 Федеральний рада, побоюючись настільки негативної реакції, заморозила заявку в ЄЕС і в 1994-1998 роках вела переговори з ЄС у двосторонньому форматі (однією зі сторін була Швейцарія, а другою - ЄС). Своєю чергою, ЄАВТ, до якої з 1995 року входили лише Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія і Швейцарія, втратила економічну значущість для Конфедерації [55, с. 99 – 122]. У 2016 році швейцарський парламент відкликав заявку на вступ в ЄЕС, яка зберігала свій статус як заморожена з 1993 року. Цією дією держава остаточно відмовилася від планів щодо поглиблення інтеграції з ЄС.

Важливим напрямком взаємодії Європейського Союзу і Швейцарії стала участь останньої в шенгенській співпраці. Швейцарія довгий час не приєднувалася до шенгенської зони, хоча при її оточенні держав - членів ЄС і високих стандартах прикордонних служб, вступ до шенгенської зони здавався дуже сприятливим.

У підсумку в рамках другого пакету угод між Швейцарією та ЄС серед іншого передбачалося приєднання Швейцарії до шенгенської зони. Після позитивного результату референдуму, що пройшов у 2005 році, Швейцарія почала активну підготовку до вступу в Шенген.

Паспортний контроль на сухопутних кордонах країни був скасований в грудні 2008 року, а в аеропортах - у березні 2009 року. У 2004 році також було укладено Угоду між Швейцарією та ЄС щодо критеріїв і механізмів встановлення відповідальності держави за перевірку запитів про надання притулку в державах - членах ЄС громадянам третіх країн (Дублін-II) і роботи дактилоскопічної бази даних Eurodac [56, с. 25 - 27]. Водночас на кордонах ЄС і Швейцарії залишився митний контроль, оскільки Швейцарія не входить до митного союзу ЄС [57, с. 50 - 51]. У грудні 2004 року в ЄС був прийнятий регламент про введення стандартів безпеки та біометричних даних паспортів, які використовуються громадянами держав - членів ЄС для перетину кордонів.

Швейцарія брала також участь [58] в розробці Візового кодексу. Активну участь Швейцарія приймає в реалізації співробітництва поліцейських. Особливий статус держави в рамках шенгенських правил впливає і на заключення зовнішньополітичних угод ЄС.

Зокрема, Угода між Росією і ЄС про спрощення видачі віз та реадмісії, яка була підписана на саміті Росія-ЄС в травні 2006 року, не поширюється на Швейцарію. Однак в тексті угоди було зазначено, що було б бажано укласти аналогічну двосторонню угоду між Швейцарією і Росією. В результаті у вересні 2009 року Росія і Швейцарія підписали міжурядові Угоди про спрощення видачі віз громадянам обох країн, а також Угоду про реадмісію та виконавчий протокол до цього документа.

Не маючи права голосу при прийнятті рішень в законодавчому процесі в рамках шенгенського співробітництва, Швейцарія зобов'язана інкорпорувати всі прийняті норми ЄС у своє національне право. Таким чином, механізм взаємодії в даній сфері має принципові відмінності від співпраці в інших сферах.

Отже, всупереч нейтральності та позаблоковості Швейцарської Конфедерації, сприяння та підтримка міжнародного миру та порядку є важливим принципом ведення зовнішньої політики держави, в першу чергу на європейському просторі. Швейцарія не тільки стала членом таких європейських та міжурядових організацій, як Рада Європи та ОБСЄ, та підтримала вступ до шенгенської зони, але і стала державою, яка є приймаючою стороною на міжнародних конференціях та зустрічах. Держава є найбільшим у світі центром багатосторонньої дипломатії, про що говорить наявність у Женеві великої кількості штаб-квартир організацій різного міжнародного значення.

2.4 «Добрі послуги» як основа зовнішньої політики Конфедерації в Європі

Сьогодні «добрі послуги» є частиною широкого кола дипломатичних і військових заходів. В теорії міжнародного права зазначається, що «добрі послуги» - це заходи, вжиті третьою стороною (державою, міжнародною організацією чи громадянином) для спонукання двох конфліктних країн відновити переговори без участі третьої сторони у фактичних переговорах [59, ст. 2, 3].

Під час Холодної війни швейцарський уряд дотримувався традиційного розуміння безпеки, яке обмежувалося лише військово-політичною сферою. Концепція спільної оборони, яка була офіційно прийнята в 1973 р., передбачала нарощування військового потенціалу держави з метою запобігання спробам тиску на Конфедерацію шляхом залякування, захисту її

національних інтересів та відступу від можливих збройних нападів, що загрожувало її безпеці. У наступні роки міжнародна ситуація значно змінилася [60].

Швейцарська концепція «добрих послуг» набула ширших значень. Це включало будь-яку ініціативу та заходи, вжиті міжнародною організацією, державою, її владою або одного з її громадян з метою сприяння мирному врегулюванню конфлікту між іншими державами. Ще більш широке визначення включає юридичний арбітраж, примирення, судове врегулювання та захист владної установи.

Пріоритетом сучасної мирної політики Швейцарії є запобігання новим конфліктам, а також запобігання повторному виникненню або погіршенню існуючих. Нейтральна Швейцарія відома як держава-покровитель. Наприклад, М. Амбюль сприяв підписанню Цюрихських протоколів (2009 р.), що поклало початок нормалізації відносин між Вірменією та Туреччиною. Ще однією сферою добрих послуг є сприяння діалогу, в якому третя сторона надає лише матеріально-технічну підтримку, не беручи участі в самому процесі переговорів. У 2004 р. Бюргеншток (кантон Нідвальден), а в 2016–2017 рр. - Мон Пелерін (кантон Во), Женева та Кран-Монтана (кантон Вале) стали платформами для вивчення шляхів вирішення кіпрського конфлікту між Грецією та Туреччиною.

Одним з найважливіших елементів побудови миру є робота щодо запобігання масовим звірствам, таким як різанина в Сребрениці в липні 1995 року, яка забрала життя понад 8000 боснійських мусульман. Тому у 2013 році представники Швейцарії, Австралії, Аргентини, Данії, Коста-Рики та Танзанії, а також низки організацій домовились посилити та розширити превентивні заходи на національному та міжнародному рівнях. Ця зустріч породила Глобальну акцію проти масових злочинних злочинів (GAAMAC), яка відкрила свій офіс у жовтні 2017 року в Женеві [61].

Однак найбільш Швейцарія відома в галузі «добрих послуг» саме через її досвід посередництва у вигляді захисної сили. Конфедерація може стати

захисною силою, представляючи іншу державу третій державі, за відсутності прямих дипломатичних відносин між двома останніми. Захисна сила полягає в підтримці необхідного мінімуму контакту між супротивними сторонами, які розірвали дипломатичні відносини, доки військові дії не припиняться та / або поки обидві країни не відновлять свої відносини [62, ст. 45 - 46].

Швейцарія спочатку діяла як захисна сила у франко-німецькій війні 1870 - 1871 рр., коли їй були доручені інтереси Королівства Баварія та Великого герцогства Баден у Франції. Під час Першої світової війни, Швейцарія взяла на себе 36 подібних мандатів, перш ніж досягнути абсолютного піка своєї діяльності у захисті іноземних інтересів у Другій світовій війні. До того часу, Швейцарія одночасно представляла інтереси 35 держав, понад 200 одноосібних мандатів, включаючи більшість воєвних сторін та всі великі держави, крім Радянського Союзу. На той час Відділ закордонних інтересів був безумовно найбільшим у Міністерстві закордонних справ у Берні [63, с. 23 - 28].

Під час двох світових воєн нейтралітет і утримання від світової політики безумовно визначив Швейцарію як захисну силу для держав, що воюють. У період Холодної війни досвід Швейцарії у представленні інтересів великої кількості держав, відсутність амбіцій у світовій політиці, а також широко розповсюджена мережа посольств та дружні стосунки майже з кожною нацією були ключовими причинами того, що Швейцарію було обрано захисною силою.

Швейцарці прагнули довести корисність нейтральної позиції в часи неспокійного світу справ. Проте, стан речей змінювався. Попри зростаючу кількість світових конфліктів після закінчення Холодної війни, мандати Швейцарії на представництво іноземних інтересів постійно зменшувалися з кінця 1980-х. Три основні причини даного процесу:

1. Відновлення відносин конфліктних сторін після закінчення протистояння Схід-Захід.

2. Зміна характеру світових конфліктів з класичних міждержавних суперечок на внутрішньодержавні конфлікти та громадянські війни, в яких класичні дипломатичні засоби й, зокрема, інститути захисту влади не можуть бути застосовані.

3. Зменшення прагнення прийняття будь-яких можливих мандатів зі сторони Швейцарії [64, с. 110 – 123].

До і після Першої світової війни Швейцарія в основному пропагувала міжнародну юрисдикцію та процедури арбітражу для врегулювання міжнародних суперечок. Під час війни швейцарський уряд зробив кілька спроб виступити посередником між великими державами, але більшість з них не вдалася. Посилаючись на концепцію «нейтралітету та солідарності» після Другої світової війни, Швейцарія наголосила на готовності виступати посередником у міжнародних конфліктах, особливо в умовах нарощуваної кризи Холодної війни, коли ООН була паралізована через право вето наддержав у Раді Безпеки.

З кінця Холодної війни стало очевидно, що класичні концепції міжнародного права щодо мирного врегулювання міждержавних суперечок, таких як мандати, арбітраж, проведення міжнародних конференцій, були замінені та доповнені. Були встановлені нові форми та інструменти запобігання та управління міжнародними конфліктами, такі як міжнародні цивільні місії у сфері безпеки людини, цивільне управління та економічний розвиток на чолі з ООН та ОБСЄ, відправлені у кризові регіони разом із військовими дислокаціями для координації стабілізації та посередництва на багатосторонньому рівні.

Однак, у порівнянні з часами Першої та Другої світових воєн, швейцарські «добрі послуги» (у більш широкому політичному розумінні) поступово занепадали з часу заснування Організації Об'єднаних Націй у 1945 р. Швейцарія спочатку намагалася просувати себе як посередника у міжнародних конфліктах, посилаючись на поняття «нейтралітет» і солідарність. Проте вивчення конкретних випадків кризи Холодної війни

показує, що після незадовільної місії в Кореї та невдала спроба ініціювати міжнародну мирну конференцію під час Суецької кризи, швейцарський департамент закордонних справ був готовий діяти лише тоді, коли було абсолютно ніякого ризику загрози нейтралітету. На практиці Швейцарія обмежилася логістичною підтримкою та не брала ініціативу в політичних питаннях [65].

За цих обставин концепція «добрих послуг» страждала від риторично надмірного розтягування. Насправді за часів Холодної війни Швейцарія мала лише чотири випадки, коли вона самостійно займалася політичним посередництвом, і лише один із них - французько-алжирські переговори - мав успіх.

Звичайно, Швейцарія зіграла важливу роль як захисна сила і як приймальна сторона для міжнародних організацій і конференції протягом другої половини ХХ століття. Проте, концепція «добрих послуг» як основа ведення зовнішньої політики ставала більше гаслом, а не реальністю.

Активний внесок у запобігання та управління міжнародними конфліктами став актуальним для держави тільки після прийняття концептуальних змін до зовнішньої політики Швейцарії у 1993 р. Тоді, уряд встановив, що нейтралітет не є єдиною ціллю, на яку спирається Конфедерація: до цілей швейцарської зовнішньої політики додали захист екологічної рівноваги та економічних інтересів Швейцарії за кордоном, зменшення рівня бідності по всьому світу, мирне взаєморозуміння між людьми, дотримання прав людини прав та сприяння демократії.

Хоча це ще більше розширило сферу діяльності Швейцарії у галузі багатосторонньої дипломатії та управління конфліктами, особливо за участі Швейцарії в ООН та ОБСЄ, це повернуло поняття «добрих послуг» до свого традиційного значення. Кінець Холодної війни мав вирішальне значення, адже він відкрив шлях для переосмислення швейцарської діяльності сприяння мирному вирішенню міжнародних криз відповідно до потреб сторін, які

беруть участь, а не в першу чергу відповідно до вимог суворого захисту нейтралітету [66, с. 259 – 278].

Швейцарські посередники стали дуже потрібні в ХХІ столітті. Дипломати з Конфедерації наразі беруть активну участь у посередництві та в рамках міжнародних організацій. Наприклад, Хайді Тальявіні (Heidi Tagliavini) у 2014 —2015 рр. обіймала посаду спеціального представника Генерального секретаря ОБСЄ на зустрічах Тресторонньої контактної групи щодо мирного урегулювання ситуації на сході України, а Тоні Фріш (Tony Frisch) з 2015 року займався координацією робочої підгрупи щодо гуманітарних питань.

Зусилля Швейцарії у сфері сприяння діалогу посприяло зниженню напруженості у багатьох гарячих точках світу. У березні 2004 року в Бюргенштоці (кантон Нідвальден) розглядався план Генерального секретаря ООН Кофі Аннана щодо урегулювання кіпрського конфлікту між Грецією та Туреччиною, а в 2016—2017 рр. переговори стосовно даного питання продовжувались в Мон-Пелеріне (кантон Во), Женеві та Кран-Монтані (кантон Вале).

Сприяння діалогу з боку Швейцарії не обмежувалося зусиллями щодо урегулювання громадянських війн та інших конфліктів. Наприклад, у 2009-2013 роках у Женеві проходили переговори між групою P5 + 1, включаючи Великобританію, Німеччину, Китай, Росію, США і Францію, з однієї сторони, та делегацію правління Ірану – з іншої. В результаті у 2013 році був підписаний Спільний план дій - гарантування мирного характеру ядерної програми Ірану [67, с. 84 – 86].

Отже, «добрі послуги» Швейцарії, включаючи заступництво, посередництво і сприяння діалогу, на даному етапі сприяють врегулюванню конфліктів і вносять вагомий внесок у зміцнення миру і безпеки. Держава прагне залучити ворожі сторони за стіл переговорів, допомагає побудувати мир, включаючи примирення та справедливість, запобігти радикалізації, спалахам насильства та поширенню тероризму; всі ці заходи допомагають

запобігти відновленню конфліктів. Конфедерація підтримує процес роззброєння, зміцнює гуманітарний діалог та співпрацю, а також бере участь в ініціативах з модернізації міжнародного права відповідно до сучасних реалій. Конфедерація надає «добрі послуги» як безпосередньо, так і в рамках міжнародних організацій (ООН і ОБСЄ). Крім того, держава створила платформи координації, обговорення і співпраці, які зміцнюють роль Женеви як центр не тільки європейської політики і дипломатії, але і світової.

РОЗДІЛ 3. ДВОСТОРОННІ ВІДНОСИНИ ШВЕЙЦАРІЯ – УКРАЇНА: ХАРАКТЕР ТА ОСОБЛИВОСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА

3.1. Етапи розвитку швейцарсько – українських відносин

Історичні відносини між Україною та Швейцарією носять дружній і різноманітний характер, який вони придбали ще за часів існування Російської Імперії. На початку XIX століття цар Олександр I видав наказ запросити європейських переселенців оселитися в його імперії. На території сучасної України переселенці зі Швейцарії, що в більшості говорили німецькою та французькою мовами, оселилися на Кримському півострові та на Одещині уздовж узбережжя Чорного моря та заснували там свої колонії.

Перша швейцарська колонія називалася «Цюрихталь» (у перекладі «Цюрихська долина», яка була заснована в 1805 році та нараховувала 228 осіб - в основному німецькомовних жителів Швейцарії з кантону Цюрих. Попри труднощі на початковому етапі, Цюрихталь став найуспішнішою німецькомовною громадою в Криму, що займалася вирощуванням пшениці, фруктів і виноробством. У 1822 році священник зі Швейцарії оселився в Цюрихталь, щоб звернути кримських мусульман у християнство.

Однак, нащадків швейцарців спіткала та ж доля, що і німців в Криму: переслідування під час Першої світової війни, громадянська війна в Росії, насильницька колективізація в 1929 році та депортація в азійську частину Радянського Союзу в 1941 році. Після Другої світової війни, радянська влада змінила назви усіх німецьких колоній, включаючи Цюрихталь, який став відомий як «Золоте поле». Тому сьогодні колишні швейцарські або німецькі поселення якщо й існують, однак дізнатися їх за назвою майже неможливо.

Що стосується дипломатичних відносин між Швейцарією та Україною, наприкінці Першої світової війни наша держава намагалася встановити такі відносини з Конфедерацією, яка тоді була нейтральною. Ще до проголошення

Української Держави Скоропадського Швейцарія де-факто встановила дипломатичні відносини з Україною та визнала її незалежність наприкінці Першої світової війни. Коли Українська Держава проголосила незалежність у 1918 році, була відкрита напівофіційна дипломатична місія України у Швейцарії в місті Берн та три консульства в Лозанні, Берні та Цюриху. Кілька швейцарських полковників і державних політиків приїхали в Україну, щоб підтримати нову незалежну державу і його перший уряд. Одним із пріоритетів України було створення Українсько-швейцарської торгово-промислової палати в Женеві для сприяння розвитку торгівлі в Європі [68].

Швейцарія визнала Україну незалежною державою 23 грудня 1991 року, і вже через пів року, 6 лютого 1992 року, встановила з нею дипломатичні відносини. Посольство України в Берні було відкрито у лютому 1993 року, посольство Швейцарії в Києві було відкрито у липні 1992 року. Перший офіційний візит президента України Леоніда Кучми до Швейцарії був проведений 22 березня 1996 року. Цій події передував візит глави Федерального департаменту закордонних справ Швейцарської Конфедерації Флавіо Котті 15 – 16 січня 1996 року до України [69].

З того часу міцні зв'язки були встановлені в таких сферах, як політична, торговельно-економічна, науково-технічна, освітня, культурна, гуманітарна, правоохоронна, військова та військово-технічна тощо. Була сформована належна правова основа для співробітництва, була отримана значна фінансова та технічна допомога від Швейцарії. Відносини між державами значно зміцнилися після головування Швейцарії в Організації з безпеки і співпраці в Європі (ОБСЄ) у 2014 році.

У 2012 році, коли виповнилося 20 років з часу встановлення дипломатичних відносин між Швейцарією та Україною, на той час нинішній посол України у Швейцарській Конфедерації Ігор Дір надав ексклюзивне інтерв'ю в якому зазначив, що з впевненістю можна стверджувати про успішну побудову повноцінної системи відносин між двома державами, попри невелику в історичних термінах кількість часу. Він також поділився думками

про те, що обидві країни змогли досягти відчутних позитивних результатів в розвитку широкомасштабного співробітництва в усіх областях, що представляють взаємний інтерес: політичний діалог, торговельно-економічна сфера, питання міжнародного порядку тощо. Він також звернув увагу на те, що в умовах, в яких знаходиться Швейцарія (географічно невелика, але особливо економічно і фінансово потужна держава), вона є надійним другом і партнером на міжнародній арені. Водночас, беручи за увагу положення і потенціал Конфедерації, звичайно, що одна з пріоритетних напрямків взаємодії Швейцарії та України є співпраця в торговельно-економічній сфері [70].

Станом на 23 грудня 2020 року договірно-правова база між Україною та Швейцарією налічує 33 двосторонніх документів. До найперших угод та домовленостей, підписаних двома державами відносять:

1. Домовленість між Урядом України та Урядом Швейцарської Конфедерації про встановлення дипломатичних та консульських відносин (у формі обміну листами) від 06.02.1992 р.

2. Угода між Державним комітетом України з ядерної та радіаційної безпеки та Федеральною інспекцією Швейцарії з ядерної безпеки про співробітництво в галузі ядерної безпеки та радіаційного захисту (підписана і набрала чинності 04.12.1992 р., поновлена у жовтні 2000 р.).

3. Угода між Україною та Швейцарською Конфедерацією про регулярне повітряне сполучення (підписана 21.07.1993 р., набрала чинності 25.03.1997 р.).

4. Угода між Україною та Швейцарською Конфедерацією про сприяння та взаємний захист інвестицій і Протокол до неї (підписані 20.04.1995 р., набрали чинності 21.01.1997 р.).

5. Угода між Україною та Швейцарською Конфедерацією про торговельне та економічне співробітництво (підписана 20.07.1995 р., набрала чинності 01.01.1997р.) [71].

20 - 23 липня 2020 року відбувся перший та поки що єдиний в історії двосторонніх дипломатичних відносин державний візит Президента Швейцарської Конфедерації Симонетти Соммаруга в Україну. Він призвів до підписання ряду українсько-швейцарських двосторонніх документів. Основним документом, який підписали президенти України та Швейцарії, є Меморандум про партнерство між Україною та Швейцарською Конфедерацією по реалізації Швейцарської програми співпраці на 2020-2023 роки в Україні.

Цим документом закріплюється домовленість держав про співпрацю з реалізації проектів технічної і гуманітарної допомоги в рамках Швейцарської програми співпраці з Україною на три роки. Документ також визначає ключові напрямки діяльності України та Конфедерації щодо подальшого розвитку відносин та співпраці з широкого кола питань. Сторони підтвердили, що для оцінки прогресу реалізації досягнутих домовленостей і обміну думками з актуальних питань по міжнародним відносинам, вони готові проводити щорічні консультації.

Був також підписаний Меморандум про взаєморозуміння між Україною та Швейцарською Конфедерацією з підготовки та змісту Конференції 2022 року по реформах в Україні. У даному Меморандумі визначаються основні напрямки та терміни підготовки до V Конференції з реформ в Україні в Швейцарській Конфедерації.

Глава Державної прикордонної служби Сергій Дейнеко, голова Державної міграційної служби Максим Соколюк і посол Швейцарської Конфедерації в Україні Клод Вільд на зустрічі підписали Протокол про виконання Угоди між Україною та Швейцарською Конфедерацією про реадмісію осіб від 7 червня 2017 року. Реалізація цієї міжнародної угоди посприє позитивному впливу на розвиток добросусідських відносин між двома державами та визначатиме швидкі й ефективні процедури ідентифікації та безпечного та організованого повернення осіб, які не дотримуються правила в'їзду, виїзду і перебування на своїй території.

Реалізація Угоди про реадмісію також сприятиме реалізації положень Угоди між Кабінетом Міністрів України та Федеральною радою Швейцарії про спрощення візового режиму від 7 червня 2017 року. Цей документ регулює порядок і умови спрощеної видачі віз для громадян України. Метою реалізації даних положень є вплив на подальший успішний розвиток співпраці між Україною та Швейцарією та зміцнення економічних, культурних, гуманітарних, наукових та інших зв'язків між державами.

Також був підписаний Меморандум про взаєморозуміння між Генеральною прокуратурою і Національним антикорупційним бюро України та Швейцарською агенцією з розвитку та співробітництва щодо реалізації проєкту «Повернення активів і цілісність державного сектора в Україні» (Фаза 1) послом Швейцарської Конфедерації в Україні Клодом Вільдом та директором Національного антикорупційного бюро України Артемом Ситником.

Документ став першим кроком в реалізації проєкту технічної допомоги в рамках Програми співпраці з Україною на 2020-2023 роки, ціллю якого є запобігання корупції та сприяння систематичному та ефективному поверненню вкрадених активів, які можна інвестувати в розвиток шляхом поліпшення якості та ефективності правоохоронної системи України. Впровадження даного проєкту має підвищити ефективність роботи Генеральної прокуратури і НАБУ з використанням відповідних інструментів, методів переслідування і розслідування кримінальних корупційних правопорушень, а також інших злочинів, скоєних у фінансовій сфері [72].

Швейцарія та Україна мають дружні історичні відносини протягом трьох століть, однак офіційні двосторонні відносини були задокументовані лише 29 років тому. Незважаючи на це, країни зуміли налагодити співпрацю не лише на державному, але і на регіональному рівні. Починаючи від співробітництва в галузі торговельно-економічних відносин, продовжуючи гуманітарною та культурною сферами. Активна співпраця між Україною та Швейцарією була призупинена через військовий конфлікт на теренах України,

проте наша держава зуміла відновити співпрацю з Конфедерацією та продовжити шлях активної двосторонньої взаємодії.

3.2 Міжпарламентське, міждержавне та міжрегіональне співробітництво між Конфедерацією Швейцарія та Україною

Міжпарламентське співробітництво успішно розвивається між двома державами. Так, з часів незалежності України було проведено 9 обмінів візитів парламентських делегацій Швейцарії та України, які спрямовані на поглиблення двосторонніх відносин, взаємний обмін парламентським досвідом та обговорення актуальних питань та подальших дій у двосторонньому співробітництві. Така практика парламентської діяльності, прийняття рішень і прагнення подолати сучасні проблеми вигідна депутатам парламентів обох країн. Поміж міжпарламентських обмінів, відбувалися офіційні візити Голови Ради кантонів Швейцарії до України (візит А. Берсе у 2009 році та Ф. Ломбарді у 2013 році), Голови Верховної Ради України до Швейцарської Конфедерації (візит В.М. Литвина у 2011 році та Д.О. Разумкова у 2020 році), голови Національної ради Швейцарії до України (візит К. Марквальдера у 2016 році). До речі, делегація Верховної Ради України у 2020 році стала першою іноземною делегацією, прийнятої Федеральними Зборами Швейцарії 51-го скликання. В законодавчих органах обох країн діють групи міжпарламентської дружби [69].

Спільна діяльність України та Швейцарії на регіональному рівні також успішно розвивається. З огляду на те, що федеративний устрій Швейцарії визначає значну незалежність кантонів у формуванні політики в різних сферах суспільного життя, представлення інтересів України на регіональному рівні є важливим. Тому, у 2003 році були відкриті два Почесних консульства України: в м. Женева на чолі з Почесним консулом Богданом Гаврилишиним та в м. Цуг на чолі з Почесним консулом Йозефом Боллагом,

у 2014 році - у м. Фрібурге на чолі з Почесним консулом Андрієм Лужницьким.

Регіони Швейцарії успішно співпрацюють з 5 областями України: Закарпатською, Сумською, Вінницькою, Київською та Одеською. Спільна діяльність столиць держав Києва та Женеви розпочалася з 2003 року, коли Київ відвідав мер Женеви П. Мюллер. В рамках зустрічі було підписано Меморандум про дружбу і співробітництво між двома містами 2003 року, а також були проведені Дні швейцарської кухні у столиці. Подальше співробітництво було узгоджено у 2007 році, коли мер Києва Л. Черновецький зустрівся з мером Женеви П. Мюллером, щоб обговорити зони співпраці в різних сферах міського господарства. Були досягнуті домовленості про будівництво готелів у Києві швейцарськими компаніями та консультації з владою міста про будівництво метро і вуличного освітлення.

У 2011 році в Швейцарії побувала делегація Вінницької області на чолі з головою обласної ради С.Татусяк, яка відвідала кантон Фрібург з офіційним візитом. Представники Вінницької області відвідали Сільськогосподарський інститут кантону Фрібург і ознайомилися з системою навчання фермерських господарств, сироваріння та молочного виробництва. Делегація також домовилася про вивчення можливостей співпраці в галузі освіти, науки, культури, сільського господарства тощо. Угода про міжрегіональне співробітництво між делегаціями Вінницької області та кантону Фрібург була підписана в ході візиту делегації кантону Фрібург в Вінницьку область. Крім того, досягнуто домовленості про співпрацю між Сільськогосподарським інститутом кантону Фрібург і Національним аграрним університетом. Враховуючи те, що сільське господарство є однією з пріоритетних галузей регіону, була досягнута домовленість про продовження співпраці в цій сфері. У 2013 році делегація Вінницької обласної ради та Інституту громадської експертизи відвідали Швейцарію з робочим візитом для вивчення досвіду країни в області розвитку демократичного суспільства, сільського господарства, туризму та участі молоді в органах державної

влади. У 2014 році відбувся візит делегації кантону Фрібург у Вінницьку область з метою ознайомлення з інвестиційним потенціалом цього регіону.

Під час візиту делегації Закарпатської області в кантон Ааргау у 2013 році місцевий уряд показав значний інтерес у співпраці з Закарпатською областю. Українська робоча група запропонувала швейцарській стороні розглянути можливість підписання меморандуму про співпрацю між кантоном Ааргау і Закарпатською областю України.

У 2012 році під час візиту швейцарської делегації в Шабо в рамках святкування 190-річчя переселення швейцарських поселенців на південь України були встановлені контакти між представниками Одеської області та кантону Во, що дало можливість обговорити можливості міжрегіональної співпраці.

У період з 2014 по 2016 роки міжрегіональне співробітництво держав сповільнилося через загострення політичної та економічної ситуації в Україні. Ряд запланованих на 2014 рік заходів, в тому числі візит делегації Одеської області у кантон Во, а також офіційний візит делегації кантону Фрібург у Вінницьку область, не відбулися. Процес встановлення партнерських відносин між кантоном Тічино та Автономною республікою Крим також зупинився.

Активізація партнерських відносин розпочалася у 2018 році. Протягом 2019 року Посол України відвідав і зустрівся з главами швейцарських кантонів Санкт-Галлен, Базель, Во, Цюрих і Тічино, в ході яких вони обговорили перспективні напрямки співпраці між цими регіонами і регіонами України. Цього ж року мер м. Берн відвідав Київ з офіційним візитом, в рамках якого було прийнято спільну заяву про співпрацю між містами у сферах економіки, освіти, охорони здоров'я, ІТ-технологій, транспорту, будівництва, культури, спорту тощо. У 2020 році продовжилася співпраця в реалізації проєктів ІТ і Smart City, а також в аграрній, екологічній, культурній та гуманітарній сферах. Було організовано ряд онлайн-заходів для презентації

економічного, інвестиційного та туристичного потенціалу міст і регіонів України [73].

Кантони Швейцарії та області України виявили значний інтерес та змогли налагодити плідну співпрацю у різних сферах співробітництва. Разом з тим пандемія COVID -19 і обмеження пересування не дозволили встановити особисті контакти у сфері міжрегіонального співробітництва.

Кажучи про співробітництво Києва та Швейцарії на державному рівні, перша двостороння угода про технічне співробітництво була підписана у 1997 році. Так, у Києві було відкрито Швейцарське бюро з питань співробітництва, яке є частиною Посольства Швейцарії в Україні та підтримується Швейцарською агенцією з розвитку та співробітництва і Державним секретаріатом Швейцарії з економічних зв'язків. Відтоді було реалізовано безліч проєктів і програм, в тому числі:

1. «Підтримка децентралізації в Україні» (DESPRO)

Цей проєкт тривав з 2007 по 2020 рік, метою якого була оптимізація систем управління місцевого розвитку, а фінансування склало 9,3 мільйона швейцарських франків. Було впроваджено моделі децентралізованих комунальних послуг на рівні села і району та підвищення якості надання державних послуг.

2. Проєкт розвитку громадянської компетенції в Україні (DOCCU)

Перший етап проєкту тривав з 2013 по 2018 рік, метою якого було покращення діалогу між органами державної влади, системою освіти і громадськістю з метою створення демократичного осередку в громадах. Одним з впроваджень стали переклад і поширення підручників «Життя в демократії» для просування демократії та прав людини в школах, а також була запущена однойменна онлайн-платформа.

3. «Електронне врядування задля підзвітності влади та участі громади» (EGAP)

Дана міжнародна програма технічної допомоги, головним завданням якої вбачає впровадження інформаційних та комунікаційних технологій для

підвищення якості управління, посилення взаємодії між державою та громадянами і просування соціальних інновацій в Україні, розпочалася в 2015 році і триватиме до 2025 року. EGAP реалізує ряд проєктів, в тому числі: «Єдина платформа місцевої електронної демократії» (e-DEM), яка забезпечує доступ до послуг електронного подання петицій, державного бюджету і електронних консультацій місцевої влади з громадськістю; «Дія. Цифрова держава», « Дія. Цифрова освіта» та чат-бот «Юридичний радник для внутрішньо переміщених осіб».

4. «Українознавчі студії у Швейцарії» (URIS)

Ініціатива, розпочата у 2017 році у Швейцарській Конфедерації, з розвитку українознавства при Базельському університеті, яка фінансується Державним секретаріатом Швейцарії. В рамках проєкту щорічно виділяються два гранти на дослідження в галузі гуманітарних та соціальних наук і культурології - «URIS-Fellowship».

5. «Розвиток медичної освіти в Україні»

Цей спільний українсько-швейцарський проєкт стартував у 2018 році з бюджетом у 3 млн швейцарських франків та спрямований на розвиток людських ресурсів медичного сектора з акцентом на працівників первинної ланки, який триватиме до 2023 року.

6. «Децентралізація для розвитку демократичної освіти» (DECIDE)

Ініціатива була реалізована в 16 населених пунктах Луганської, Івано-Франківської, Одеської та Полтавської областях з 2020 по 2025 рік, щоб допомогти ОТГ розробити та впровадити децентралізовані моделі управління освітою, підвищити компетенції посадових осіб місцевого самоврядування, відповідальних за освітній процес, а також залучити громадян до процесу прийняття рішень.

Спільні проєкти під час пандемії COVID-19 змінили свій вектор діяльності. Наприклад, у кінці 2020 року Ольга Стефанишина, заступник прем'єр-міністра з питань європейської і євроатлантичної інтеграції, і Клод Вільд, посол Швейцарії в Україні та Молдові, підписали меморандум про

запуск проекту з виробництва апаратів штучної вентиляції легенів за технологіями швейцарських науковців на українському «Новаторі». В цілому Конфедерація активно допомагає Україні в боротьбі з COVID-19: у 2020 році Швейцарія надала ліків на 56 тисяч франків, а з 2021 року запланувала надати фінансову допомогу 11 лікарням на сході України на загальну суму 1,5 млн. Франків [74].

Двостороння україно-швейцарська співпраця має стійкий та динамічний характер, однак її необхідно не тільки підтримувати, але і розширювати зони співпраці. Розглядаючи потенційні перспективи поглиблення партнерства, доцільно:

1. Переїняти успішний досвід розвитку е-врядування Конфедерації, розширивши партнерство у цифровій сфері. Рейтинг ООН за 2020 рік свідчить, що Конфедерація посідає 16 місце за рівнем е-врядування в той час, як Україна – 69 [75].

2. Організувати проект, націлений на розширення свободи преси та підвищення рівня медіаграмотності населення, який буде сприяти розвитку демократизації та прозорості урядової діяльності. Згідно зі Світовим рейтингом свободи преси, Берн посідає 10 сходинку, а Київ – 97 [76].

3. Розширити співпрацю в науково-освітній сфері проектом із покращення якості освіти для українців. Швейцарська модель освіти вбачається як одна з кращих у Європі, зокрема з огляду на взаємодію профільних закладів освіти з галузевими організаціями й громадськими інституціями.

Проте головною умовою підтримки ефективного партнерства з Берном є готовність Києва дотримуватися угод і взятих на себе зобов'язань. Зокрема це стосується судової реформи та збереження незалежності антикорупційних інституцій.

Отже, за майже 30 років успішних двосторонніх відносин, Київ та Берн налагодили тісні міждержавні, міжпарламентські та міжрегіональні відносини. Швейцарська Конфедерація систематично допомагає Україні

активізувати процес реформування держави, яке стосується безлічі сфер діяльності, починаючи з децентралізації, закінчуючи охороною здоров'я.

3.3 Двосторонні відносини Швейцарія – Україна у сфері політики безпеки

Співробітництво Конфедерації та України у сфері політики безпеки в першу чергу стосується головування Швейцарії в Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) у 2014 році, коли відбувся збройний конфлікт на Сході України. Працювати над однією з найбільш складних ситуацій у євроатлантичному просторі з кінця Холодної війни стало справжнім викликом для швейцарської дипломатії.

Швейцарія постала як новаторська, неупереджена та ефективна держава-антикризовий менеджер, проте українська криза чітко продемонструвала межі правила консенсусу в рамках ОБСЄ. Врешті-решт, це призвело до серйозного питання довіри до архітектури безпеки у Європі, розробленої в 1975 році та повністю впровадженою після 1990 року.

Російська анексія Криму та подальші прямі військові дії щодо дестабілізації ситуації на Сході України стали порушенням основних зобов'язань ОБСЄ, що суперечить Гельсінському закону 1975 року, а також наступним основним принципам та нормам ОБСЄ. Напруженість між Сходом та Заходом затьмарила багато планів Швейцарії щодо її головування в ОБСЄ у 2014 році, такі як інституційна реформа ОБСЄ («Гельсінкі + 40 процес»), контроль над звичайними озброєннями в Європі та питання Південного Кавказу.

Проте, криза в Україні та навколо неї оживила ОБСЄ та привернула увагу до даної організації. Під керівництвом Швейцарії ОБСЄ відіграла важливу роль в міжнародному управлінні однієї з найсерйозніших криз в євроатлантичному регіоні з кінця Холодної війни. Дідьє Буркгальтер у якості діючого на той момент голови ОБСЄ, президента Швейцарії та глави

департаменту закордонних справ Швейцарії зробив понад 60 заяв щодо української кризи та активно проводив роль «медіатора» між сторонами конфлікту: підтримував відкритий діалог з Кремлем після російської анексії Криму та подавав інноваційні та практичні пропозиції щодо деескалації конфлікту, наприклад швейцарську «дорожню карту», опубліковану на початку травня 2014 року. Швейцарія також направила в Україну двох найдосвідченіших дипломатів, послів Тіма Гулдімана та Хайді Тальявіні, щоб стимулювати діалог та допомогти у переговорах про припинення вогню.

Під час головування Швейцарії вдалося запуснути панель високого рівня для обговорення наслідків української кризи щодо європейської безпеки та внести пропозиції до країн ОБСЄ. З іншого боку, гарячі дискусії та агресивна риторика перешкоджали єдності та висвітлила ключові розбіжності в рамках ОБСЄ. Росія виявилася досить ізольованою в рамках співпраці з ОБСЄ і застосувала право вето для запобігання чітко сформульованій політичній декларації щодо української кризи. Проте, під час підбиття підсумків дискусій у Базелі у кінці 2014 року Дідьє Буркгальтер зробив заяву, яка представила точки зору переважної більшості країн ОБСЄ, які намагалися прийняти декларацію по українському питанню. Так, він зазначив, що попри різні оцінки причин кризи, «багато держав дотримуються думки, що криза є результатом тиску однієї держави-учасниці на іншу», тобто російського тиску на Україну.

Враховуючи величезний виклик непередбаченої української кризи та збільшення дистанції між Росією та Заходом слід охарактеризувати головування Швейцарії в ОБСЄ у 2014 році як успіх. Варто виокремити три внески швейцарської дипломатії щодо вирішення української кризи.

По-перше, у березні Дідьє Буркгальтер переконав Президента Росії Володимира Путіна щодо необхідності виїзної місії ОБСЄ до України. І попри тому, що Росія не вірила у владну силу діяльності ОБСЄ, держава довіряла неупередженому швейцарському головуванню. Спеціальна моніторингова місія (СММ), яка була розгорнута, була не лише першою місією, уповноваженою протягом більше ніж десяти років, це була одна з найбільших

мандатних місій за історію діяльності організації. По-друге, у квітні 2014 року у Женеві відбулася перша двостороння зустріч міністрів закордонних справ Росії та України після того, як Президент України Віктор Янукович втік з України. Під час зустрічі була окреслена швейцарська «Дорожня карта», де були детально описані кроки, необхідні для реалізації Женевської угоди за посередництва США та ЄС. По-третє, швейцарський дипломат Хайді Тальявіні, в якості особистого посланника Буркгальтера в Україні, не тільки забезпечив достроковий доступ спостерігачів ОБСЄ до місця катастрофи рейсу МН17 у липні, але брав участь у переговорах про припинення вогню між Москвою, Києвом та проросійськими сепаратистами в Східній Україні, що призвело до Мінських угод у вересні [77].

Активну участь Швейцарія приймала й у 2015 році, коли входила до «Трійки» ОБСЄ у складі Сербії, Німеччини та Конфедерації та мала на меті забезпечити послідовність планування та виконання політичних завдань ОБСЄ на Донбасі. Швейцарія продовжує брати участь у пошуках мирного вирішення конфлікту, керуючись Мінським протоколом, Меморандумом від вересня 2014 року і Комплексом заходів щодо виконання Мінських угод від лютого 2015 року. Швейцарія, яка розгорнула Спеціальну моніторингову місію ОБСЄ в Україні, продовжує її підтримувати. Держава не тільки надає СММ фінансову допомогу, а ще і запросила приєднання 16 експертів, одним з яких був перший заступник голови СММ ОБСЄ Олександра Хуга [78]. Головна мета місії – щоденно збирати інформацію про ситуацію в Україні неупередженим і прозорим чином, документувати випадки і порушення принципів і зобов'язань ОБСЄ, а також звітуватися про свою діяльність. До того ж дана неозброєна громадянська місія спостерігачів з усього світу налаштована на сприяння діалогу між сторонами конфлікту на місцях і дотримання прав людини.

Швейцарія незмінно підтримувала Тресторонню контактну групу (ТКГ), до якої входять представники від ОБСЄ, України та Росії, а також її робочі групи. Такий вид дипломатичних зустрічей покликаний на мирне

врегулювання конфлікту на сході України. Конфедерація делегувала висококласного швейцарського дипломата в Тристоронню контактну групу в особі Посла пані Хайді Тальявіні, який був спеціальним представником Діючого голови ОБСЄ в Тристоронньої контактній групі у 2014-2015 роках [79].

Варто також зазначити, що велика кількість швейцарських громадян внесли свій внесок у міжнародне співробітництво і процес реформ в Україні, працюючи в таких організаціях, як Міжнародний комітет Червоного Хреста, Консультативна місія ОБСЄ та в різних агентствах і органах ООН.

Конфлікт в Україні виявив більш серйозну кризу європейської безпеки, ніж здавалося. Допомога Швейцарії Україні з питання політики безпеки могла бути реалізована майже тільки через головування в ОБСЄ через державку політику нейтралітету. Таким чином, Конфедерація змогла висловити та демонструвати свою позицію щодо збройного конфлікту на сході України та зробити свій внесок в мирне урегулювання ситуації.

ВИСНОВКИ

Перший союз Швейцарської Конфедерації виник у 1291 році. Офіційно незалежність держави європейці визнали через 4 століття – у 1648 році, уклавши Вестфальський мирний договір за підсумками Тридцятилітньої війни. Вже тоді кантони мали переважну самостійність, а відносини між ними регулювалися союзними договорами, а не Конституцією. Після видання «Акта про медіацію», документом було визначено, що центральна влада була уповноважена вести зовнішню політику та підтримувати громадський порядок, а кантони залишалися суверенними у всіх інших сферах діяльності.

Теперішні зовнішні кордони держави були встановлені на Віденському конгресі 1815 року, коли Швейцарська Конфедерація стала об'єднанням двадцяти двох значною мірою самостійних кантонів, пов'язаних союзним договором. Однак, у 1848 році була прийнята перша федеральна конституція, яка зробила вирішальний крок від конфедерації держав до федеративної держави. Сучасні політичні основи конституційного ладу Швейцарії закріплені в Конституції Швейцарії від 18 квітня 1999 року, яка визначила принцип поділу завдань між політичними організаціями високого або низького рівня. Зазначається, що те, що належить до всієї Швейцарії, є у відповідальності Конфедерації, насамперед зовнішня і зовнішньоекономічна політика та обороноздатність країни.

Джерела нейтрального статусу Швейцарії беруть свій початок ще в період Середньовіччя, однак основи нейтралітету були закладені у XIX столітті.

Постійний нейтралітет Швейцарії забезпечений наступними документами:

1. Декларацією держав, підписаній у Відні 20 березня 1815 р.
2. Актом Швейцарського Сейму 27 травня 1815 р. до Декларації від 20 березня 1815 р.
3. Паризькою декларацією 20 листопада 1815 р.

Згідно з даними документами, держави зобов'язалися поважати її нейтралітет в сенсі безумовної заборони війни проти неї. Своєю чергою, Швейцарія накладала на себе зобов'язання бути повністю нейтральною та не брати участь у війнах між іншими державами. Пізніше дві Гаазькі конвенції 1899 та 1907 років та Лондонська декларація 1909 року кодифікували права та обов'язки нейтральних держав, яких дотримувалась Конфедерація.

Ухвалення державою нейтрального статусу відбулося ще у 1674 році Союзним сеймом. Дане рішення було зумовлено двома цілями: по-перше, відмовившись від участі у війнах, Швейцарія більше не могла зазнати поразки (подібно битві при Маріньяно 1515 року проти Франції), а по-друге, *ad hoc* нейтралітет, прийнятий в кінці Тридцятилітньої війни 1618-1648 рр., дозволив їй зосередитися на вирішенні своїх внутрішніх проблем.

Нейтралітет Швейцарії служить політичним інструментом підтримки своєї незалежності та суверенності, а також її повною відмовою від вступу до військових блоків і альянсів, наприклад до Європейського Союзу - головного партнера Конфедерації. Найперше угоду між ЄС і Швейцарією було підписано ще в 1972 році щодо входження держави до Європейського економічного співтовариства (ЄЕС). І хоча за результатами всенародного референдуму швейцарці не підтримали вступ до ЄЕС, пізніше вони висловили згоду на підписання ряду торгово-економічних угод 2004 року.

Подібний досвід взаємодії Швейцарії та ЄС є альтернативою членству в Європейському Союзі, яке побудоване на серії двосторонніх договорів, які дають Швейцарії право доступу до ринків Євросоюзу. Дані договори не передбачають автоматичного включення законодавства ЄС в національне право Швейцарії, тому принцип нейтралітету залишається непорушним. Політика постійного нейтралітету, окрім історичного значення, також базується на факторі багатонаціонального та мультимовного населення Швейцарії. Саме цей аспект є одним з ключових, які не дають державі вступити в ЄС. Нейтралітет не так є способом захисту нації, скільки дає населенню, у якого не було спільної історії або коренів, можливість

ідентифікувати себе як націю. І хоча в ЄС вже не раз зазначали, що білатеральна система відносин між державами майже вичерпала потенціал розвитку і необхідна глибша інтеграція, Конфедерація не поступається своїм принципам, адже розуміє можливі наслідки для її національної самоідентифікації.

Попри це, конституція Швейцарії активно просуває свій моральний обов'язок заохочувати соціальну, економічну та гуманітарну діяльність для сприяння світового миру та процвітання. Зовнішня політика Швейцарії базується на підтримці дипломатичних відносин майже з усіма країнами світу, а сама держава постійно виступає в якості приймаючої сторони на міжнародних конференціях та зустрічах. Конфедерація також приймає до себе штаб-квартири організацій міжнародного значення та активно бере участь в таких міждержавних європейських організаціях, як Рада Європи, де її представництво виступає сполучною ланкою між організацією та відповідними службами у державі, та ОБСЄ, де її військовослужбовці беруть участь в миротворчих операціях, а сама Швейцарія головує в організації на непостійній основі.

Розглядаючи питання співробітництва Швейцарії та України, офіційні двосторонні відносини були встановлені у 1992 році та підкріплені 33 двосторонніми документами. Держави змогли успішно побудувати повноцінну систему відносин, попри невелику в історичних термінах кількість часу. Активно розвивається співпраця як на державному рівні, так і на регіональному. Швейцарія підтримує Україну у впровадженні реформ державного значення, таких як децентралізація, електронне врядування тощо. Значну підтримку Україна отримала від Швейцарії у 2014 році, коли Конфедерація очолила Організацію з безпеки та співробітництва в Європі, а в Україні відбувався збройний конфлікт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Goetschel, L. Bound to be peaceful? The changing approach of Western European small states to peace. Bern: Swiss Political Science Review, 2013. Vol. 19, iss. 3. 521 p.
2. Möckli, D. Swiss neutrality: rhetoric and relevance // CSS Analyses in Security Policy. 2007. № 20. P. 1 – 3.
3. Möckli, D. Swiss military operations abroad: challenges and options // CSS Analyses in Security Policy. 2010. № 67. P. 1 – 3.
4. DeVore, M. R. From armed neutrality to external dependence: Swiss security in the 21st century. Swiss Political Science Review. 2011. Vol. 17, iss. 1. 425 p.
5. Graf, A. Conclusions: Switzerland as a paradigmatic case of small-state peace policy? Swiss Political Science Review. 2013. Vol. 19, iss. 3. 456 p.
6. Петров И.А. Очерки истории Швейцарии: учеб. пособие. Екатеринбург: Циркон, 2006. 912 с.
7. Райнхардт Ф. История Швейцарии: учеб. пособие / пер. с нем. В. А. Брун-Цехового. Москва: Весь мир, 2013. 144 с.
8. Основи конституційного права Швейцарії. Studme.com.ua. URL: https://studme.com.ua/148211114457/pravo/osnovy_konstitutsionnogo_prava_shv_euysarii.htm (дата звернення: 08.04.2021).
9. Federal Constitution of the Swiss Confederation of 18 April 1999. Website of Switzerland's Federal Authorities. URL: <http://www.admin.ch/ch/e/rs/1/101.en.pdf> (last accessed: 27.05.2021).
10. Ваганов Ю.Н. Особенности национальной демократии Швейцарской Конфедерации. Государственное строительство и право: сб. науч. трудов / под ред. Г.В. Мальцева. Москва: Издательство гуманитарного университета, 2004. 250 с.

11. Mueller S. Shared rule in federal political systems: conceptual lessons from subnational Switzerland // *The Journal of Federalism*. 2014. Vol. 44, iss. 1. P. 82 – 108.
12. Brown A. J. Comparative federalism and intergovernmental agreements: analyzing Australia, Canada, Germany, South Africa, Switzerland and the United States // *The Journal of Federalism*. 2015. Vol. 45, iss. 4. P. 15- 24.
13. Fleiner T. Recent developments of Swiss Federalism // *The Global Review of Federalism*. 2002. Vol. 32, no. 2. P. 97 – 123 URL: <http://www.jstor.org/stable/3330947> (last accessed: 12. 05. 2021).
14. Абдулатипов Р.Г. Федералогия: учеб. пособие. Санкт – Петербург: Питер, 2004. 215 с.
15. Арановский К.В. Государственное право зарубежных стран: учеб. пособие. Москва: ИНФРА-М, 2000. 483 с.
16. Clive H. Church. *Head The Politics and Government of Switzerland*. Cambridge: Palgrave Macmillan UK, 2013. 324 p.
17. Linder W. *Swiss democracy: Possible Solutions to Conflict in Multicultural Societies*. New York: Palgrave Macmillan, 2010. 272 p.
18. Своеобразие нейтралитета. Государства Альпийского региона и страны Бенилюкс в меняющейся Европе / Швейцер В. Я. и др. ; под ред. В. Я. Швейцера. Москва: Весь Мир, 2009. 544 с.
19. Манжола В. А., Вдовенко В. М. Нейтралітет та позаблоковість у європейській системі міжнародних відносин: монографія. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007. 162 с.
20. Потехін О.В. Нейтралітет і позаблоковість: про альтернативи військово-політичному союзу // *ЄвроАтлантика*. 2010. № 3. 23 с.
21. Акт относительно признания и гарантии постоянного нейтралитета Швейцарии и неприкосновенности её территории: от 20.11.1815. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_115#Text (дата обращения: 20.04.2021).

22. Convention (XIII) concerning the Rights and Duties of Neutral Powers in Naval War. The Hague, 18 October 1907. URL: <http://hrlibrary.umn.edu/instree/1907l.htm> (last accessed: 20. 04. 2021).
23. Declaration concerning the Laws of Naval War. London, 26 February 1909. URL: <http://hrlibrary.umn.edu/instree/1909b.htm> (last accessed 26.05.2021).
24. Мирный договор между союзными и объединившимися державами и Германией: Версаль, 28.06.1919. URL: http://www.perspektivy.info/dokument/mirnyj_dogovor_mezhdu_sojuznymi_i_objedinivshimis_germanijej_versal_28_ijuna_1919_goda_2009-02-06.htm (дата обращения: 04.06.2021).
25. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: http://www.un.org.ua/images/UN_Charter_Ukrainian.pdf (дата доступу: 22.04.2021).
26. Клот Л. Последний швейцарский генерал // Наша Газета. 2010. URL: <https://nashagazeta.ch/node/8759> (дата обращения: 22.04.2021).
27. The ABC Switzerland – UN / Swiss Federal Department of Foreign Affairs. Bern: FDFA, 2016. 80 p.
28. Panchaud V. Neutrality of Switzerland: a brief introduction // Western Balkans Security Observer. 2009. № 15. 215 p.
29. Overview of the bilateral agreements. FDFA. URL: <https://www.eda.admin.ch/europa/en/home/bilaterale-abkommen/ueberblick.html> (last accessed: 22.04.2021).
30. Relations with Switzerland. North Atlantic Treaty Organization. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52129.htm (last accessed: 22.04.2021 p.).
31. Troop and police contributors. United Nations Peacekeeping. URL: <https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributors> (last accessed: 22.04.2021).

32. KFOR SWISSCOY. Swiss Armed Forces. URL: <https://www.vtg.admin.ch/en/news/einsaetze-und-operationen/militaerische-friedensfoerderung/missionen/swisscoy.html> (last accessed: 22.04.2021).
33. EUFOR LOT & MTT. Swiss Armed Forces. URL: <https://www.vtg.admin.ch/en/news/einsaetze-und-operationen/militaerische-friedensfoerderung/missionen/eufor.html> (last accessed: 22.04.2021).
34. Volksabstimmung vom 03.03.2002. Bundeskanzlei. URL: <https://www.bk.admin.ch/ch/d/pore/va/20020303/index.html> (last accessed: 22.04.2021).
35. «Weiterentwicklung der Armee»: Bundesrat beschliesst weitere Schritte für rasche Umsetzung. Der Bundesrat. URL: <https://www.admin.ch/gov/de/start/dokumentation/medienmitteilungen.msg-id-68905.html> (last accessed: 22.04.2021).
36. Die Sicherheitspolitik der Schweiz: Bericht des Bundesrates vom 24. Aug. 2016. Generalsekretariat VBS. 2016. 125 p. URL: <https://www.newsd.admin.ch/newsd/message/attachments/45068.pdf> (last accessed: 04.06.2021).
37. Swiss foreign policy strategy 2016-2019: Federal Council report on the priorities for the 2016-1919 legislative period / Swiss Federal Department of Foreign Affairs. Bern: FDFA, 2016. 41 p.
38. Международное право: учебник для вузов / под ред. Г. В. Игнатенко. Москва: НОРМА-ИНФРА, 2005. 624 с
39. Schiendorfer A. Neutrality: The Essence of Switzerland // Credit Suisse. 2015. URL: <https://www.credit-suisse.com/about-us-news/en/articles/news-and-expertise/neutrality-the-essence-of-switzerland-201512.html> (last accessed: 06.04.2021).
40. Sorgenbarometer 2020 // CreditSuisse. 2020. URL: <https://www.credit-suisse.com/media/assets/corporate/docs/about-us/responsibility/worry-barometer/schlussbericht-credit-suisse-sorgenbarometer-2020.pdf> (last accessed: 04.05.2021)

41. Австрия, май 1945: освобождение или поражение? Интервью Карла Учагара // Соотечественник. 2011. № 67.
42. Петров И.А. Введение в страноведение Швейцарии. Москва: Русская Швейцария, 2012. 160 с.
43. Денисюк В. Опыт двусторонних отношений Швейцария – ЕС и выводы для европейских стран СНГ // Общество и экономика. 2003. № 1. С. 185 - 194
44. Avery G. The European Economic Area Revisited: Policy brief. European Policy Centre, Brussels. 19 March 2012. 4 p. URL: https://www.epc.eu/content/PDF/2012/The_European_Economic_Area_revisited.pdf (last accessed: 04.06.202)
45. Buchan D. Outsiders on the Inside: Swiss and Norwegian Lessons for the UK. CER Policy brief. London: Center for European Reform, 2012. 12 p. URL: https://www.cer.eu/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2012/buchan_s_wiss_norway_11oct12-6427.pdf (last accessed: 13.05.2021).
46. Фокина С.В. Нейтралитет Швейцарии: история становления. Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики // Грамота. 2015. № 1. Ч. 2. С. 200 - 202
47. Хабермас Ю. Постнациональная констелляция и будущее демократии // Логос. 2003. № 5. С. 105 - 152
48. Карсанова Е.С. Евроскептизм по-швейцарски // Право и управление. XXI век. 2017. № 1. С. 44-50.
49. Swiss Neutrality: Rhetoric and Relevance // CSS Analyses in Security Policy. 2007. Vol. 2, №20. P. 1-3 URL: https://www.files.ethz.ch/isn/38997/css_analysen_nr20-07_e.pdf (last accessed: 04.06.2021).
50. Швейцер В. Я. Швейцария – ЕС: проблемное партнерство. Государства Альпийского региона и страны Benelux в меняющейся Европе / под ред. В.Я. Швейцера. Москва: Весь Мир, 2009. 546 с.

51. International organizations in Switzerland. Federal Department of Foreign Affairs FDFA. URL: https://www.eda.admin.ch/eda/en/home/aussenpolitik/internationale_organisationen/internationale_organisationeninderschweiz.html (last accessed: 10.05.2021).
52. Switzerland. Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/en/web/portal/switzerland> (last accessed: 10.05.2021).
53. Кто мы. Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе. URL: <https://www.osce.org/ru/who-we-are> (дата обращения: 10.05.2021).
54. Nunlist C. The OSCE's Military Pillar: The Swiss FSC Chairmanship // Center for Security Studies (CSS). 2018. №237. P. 1 – 4. URL: <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSSAnalyse237-EN.pdf> (last accessed: 10.05.2021).
55. Schwok, R. Specificities of Switzerland's relations with EFTA and the EEA. EFTA 1960–2010: elements of 50 years of European history / ed. by K. Bryn, G. Einarsson. Reykjavik: University of Iceland Press, 2010. 122 p.
56. Council Decision of 28 January 2008. Official Journal of the European Union. The Council of European Union, Brussels. 81 p. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF> (last accessed: 13.05.2021).
57. Потемкина О.Ю. Иммиграционная политика Европейского Союза: проблемы и перспективы. Москва: Русский сувенир, 2010. 130 с.
58. Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council establishing a Community Code on Visas. Brussels, 14 March 2018. URL: [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com\(2006\)0403_/com_com\(2006\)0403_en.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com(2006)0403_/com_com(2006)0403_en.pdf) (last accessed: 13.05.2021).
59. Pacific Settlement of International Disputes. The Hague, 18 October 1907. URL: <https://www.loc.gov/law/help/us-treaties/bevans/m-ust000001-0577.pdf>
60. Trachsler, D. Representing foreign interests: Rebirth of a Swiss tradition? // Center for Security Studies (CSS) 2012. № 108. P. 1–4. URL:

<https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSS-Analysis-108-EN.pdf>

61. Graf A., Lanz D. Conclusions: Switzerland as a paradigmatic case of small-state peace policy? // *Swiss Political Science Review*. 2013. Vol. 19, № 3. – P. 35–39.

62. Vienna Convention on Diplomatic Relations. Vienna, 18 April 1961. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf

63. Fischer, T. Switzerland's good offices: a changing concept, 1945—2002. Zurich: Forschungsstelle für Internationale Beziehungen, 2002. 36 p.

64. Probst R. 'Good Offices' in the Light of Swiss International Practice and Experience. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1988. 192 p.

65. Baumann, J. Mediation in violent conflict // *Center for Security Studies (CSS)* 2017. № 211. P. 1 – 4. URL: <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSSAnalyse211-EN.pdf>

66. Goetschel, L. Introduction to special issue: Bound to be peaceful? The changing approach of Western European small states to peace // *Swiss Political Science Review*. 2013. Vol. 19, N 3. P. 259 – 278.

67. Synelnyk K. The role of Switzerland in ensuring world peace and security. *Polit. Challenges of Science Today: abstracts of XXI intern. conf. of high. educ. stud. and young scient.* Kyiv: National Aviation University, 2021. P. 84 – 86

68. Шойрер Гійом. Надзвичайний і повноважний посол Швейцарії в Україні. Відносини між Швейцарією та Україною – погляд посла. URL: https://uris.ch/wp_live/wp-content/uploads/2016/12/Interview_Ambassador-of-Switzerland-to-Ukraine.pdf (дата звернення: 19.05.2021).

69. Політичні відносини між Україною та Швецією. Посольство України в Швейцарській Конфедерації та в Князівстві Ліхтеншейн (за сумісництвом). URL: <https://switzerland.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/366-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-shvejcarijeju> (дата звернення: 19.05.2021).

70. За невеликий в історичному вимірі проміжок часу ми успішно вибудували повноцінну систему зв'язків із Швейцарією – посол. Інтерфакс-Україна. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/interview/120336.html> (дата звернення: 19.05.2021).

71. Договірною – правова база між Україною та Швейцарією. Посольство України в Швейцарській Конфедерації та в Князівстві Ліхтенштейн (за сумісництвом). URL: <https://switzerland.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/373-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-shvejcarijeju> (дата звернення: 20.05.2021).

72. Україна та Швейцарія підписали низку двосторонніх документів. Президент України. Володимир Зеленський. Офіційне Інтернет – представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-ta-shvejcaria-pidpisali-nizku-dvostoronnih-dokumen-62337> (дата звернення: 20.05.2021).

73. Українсько-швейцарські відносини: актуальний стан та перспективи розвитку. Adastra. URL: <https://adastra.org.ua/blog/ukrayinsko-shvejcarski-vidnosini-aktualnij-stan-ta-perspektivi-rozvitku> (дата звернення: 23.05.2021).

74. Міжрегіональне співробітництво між Україною та Швейцарією. Посольство України в Швейцарській Конфедерації та в Князівстві Ліхтенштейн (за сумісництвом). URL: <https://switzerland.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/370-mizhregionalyne-spivrobotnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-shvejcarijeju> (дата звернення: 23.05.2021).

75. County Data. United Nations EGovernment Knowledgebase. URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/Data-Center> (last accessed: 04.06.2021).

76. Index details: data of press freedom ranking 2021. Reporters without borders. URL: https://rsf.org/en/ranking_table (last accessed: 06.04.2021).

77. Summing Up Switzerland's 2014 Chairmanship of the OSCE. CSS ETN Zurich. URL: <https://isnblog.ethz.ch/international-relations/summing-up-switzerlands-2014-chairmanship-of-the-osce> (last accessed: 06.04.2021).

78. Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні. OSCE. URL: <https://www.osce.org/uk/special-monitoring-mission-to-ukraine> (дата звернення: 26.05.2021).

79. Відбулось перше засідання тристоронньої контактної групи з реалізації мирного плану на сході України. Посольство України в Швейцарській Конфедерації та в Князівстві Ліхтеншейн (за сумісництвом). URL: <https://switzerland.mfa.gov.ua/news/23995-vidbulosy-pershe-zasidannya-tristoronnyoji-kontaktnoji-grupi-z-realizaciji-mirnogo-planu-na-skhodi-ukrajini> (дата звернення: 26.05.2021).